

Telegraful Român

Anul 164 • nr. 1-4

1 și 15 ianuarie 2016

Proclamarea anului 2016 drept „Anul omagial al educației religioase a tineretului creștin ortodox și Anul comemorativ al Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul și al tipografilor bisericești”

Cuvântul Preafericitului Părinte DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, rostit vineri, 1 ianuarie 2016, în Catedrala patriarhală

La propunerea noastră, în ședința de lucru din 28-29 octombrie 2014, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a declarat anul 2016 drept **Anul omagial al educației religioase a tineretului creștin ortodox și Anul comemorativ al Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul și al tipografilor bisericești** în Patriarhia Română.

I. De ce este importantă educația religioasă a tineretului?

Religia este *lumină pentru înțelegerea universului și a vieții*, ca dar al lui Dumnezeu, pentru a promova valorile familiei, ospitalității, dreptății, păcii, solidarității, înțelegerii și comuniunii între oameni.

Credința în Dumnezeu este cea mai mare zestre spirituală pe care Familia, Biserica, Școala și Comunitatea o pot transmite copiilor, pentru că ea îi ajută pe tineri să facă deosebire între valori eterne și valori efemere, și le formează *personalitatea*, învățându-i să cultive bunătatea și omenia, iubirea de Dumnezeu și de semenii, recunoștința față de generațiile trecute și responsabilitatea față de prezent și de viitor.

Valorile oferite de educația religioasă sunt *reper spiritual esențial și liant existențial* între toate cunoștințele dobândite prin studiul celorlalte discipline școlare.

Predarea Religiei în Școală are *valențe educaționale profunde*, prin rolul ei *formativ în viața copiilor și a tinerilor*, demonstrat și de studiile educaționale și sociologice în domeniu. Ora de Religie contribuie la reducerea efectelor negative ale crizei contemporane de identitate și de orientare, întrucât propune *modele viabile de bunădată, sfințenie și conviețuire umană*.

Întrucât libertatea reprezintă un mare dar oferit de Dumnezeu omului, *educația religioasă trebuie asumată în mod liber*, conform dorinței părinților și a copiilor. *Libertatea însă nu este indiferență spirituală*, ci capacitate a omului de a alege valori spirituale, care îmbogățesc viața persoanei și a comunității umane.

Promovarea educației religioase, care include deopotrivă *evidențierea unor repere spirituale ca lumină pentru viață și a unei elementare culturi religioase*, constituie și

un act de mărturisire a identității profunde a sufletului familiei românești și a tradiției învățământului românesc, care a început în școlile înființate de Biserică în apropierea lăcașurilor de cult.

Părinții copiilor înțeleg *necesitatea intensificării cooperării dintre Familie, Biserică și Școală, astfel încât educația religioasă primită acasă să fie consolidată în mod complementar prin educația copiilor și a tinerilor în Școală și în viața Bisericii*. În această perspectivă, poate fi valorificat și materializat cadrul oferit de *parteneriatul dintre parohie și școală*, pentru ajutorarea elevilor din familiile sărace și pentru desfășurarea de activități educaționale artistice, social-culturale și social-filantropice, *mai ales în timpul vacanțelor și al unor evenimente solemne cu semnificație națională sau patriotică*.

În completarea orei de Religie, Patriarhia Română, prin proiectele „*Hristos împărtășit copiilor*” și „*Alege școala!*”, dorește să cultive legătura copiilor cu o comunitate vie, rugătoare, mărturisitoare și solidară cu oamenii aflați în dificultate. Prin aceste proiecte ea se străduiește să cultive în copii și tineri *duhul prieteniei și al comuniunii*, să prevină *abandonul școlar în familiile sărace și în cele în care părinții sunt plecați la muncă în străinătate*. Prin birourile de cateheză parohială, prin taberele de copii pe care le organizează în cadrul acestor proiecte, *Biserica dorește să suplinească lipsa de afecțiune părintească, lipsa atmosferei de familie, descoperă copii talentați și-i încurajează să-și cultive talantul în folosul Bisericii și al societății*.

Pentru Biserică și societate, *familia are un rol esențial în stabilirea reperelor valorice ale copiilor*. *Familia creștină, compusă din bărbat, femeie și copii, reprezintă spațiul intim cel mai de preț pentru cultivarea iubirii conjugale, a iubirii părintești, a iubirii filiale și a iubirii frățești*. *Lipsa de iubire și comuniune în familie duce la înstrăinarea între membrii acesteia, la violență conjugală, la violență domestică, la divorț, care are efecte dramatice pentru copii, la abandonul școlar, la alcoolism și la alte rele*. De aceea, în educația copiilor și a tinerilor, este mare nevoie de cooperare între Familie, Școală și Biserică.

(continuare în p. 2)

Dorința fierbinte după Dumnezeu – începutul călătoriei cu Hristos spre Postul Mare

Viața spirituală a fiecărui credincios nu se formează și nu se dezvoltă la întâmplare, nedirijată. Ea coincide cel mai adesea cu *viața liturgică*, adică cu modul în care ne integrăm în rânduiala Bisericii și trăim lucrările tainice și dumnezeiești ale acesteia. Credinciosul se naște, crește și se întărește duhovnicește în Biserică. În acest sens, putem înțelege *cultul divin*, adică totalitatea rânduielilor și slujbelor liturgice ale Bisericii, ca pe o „școală” pe care o urmăm cu toții și în cadrul căreia progresăm în cunoașterea lui Dumnezeu și în împlinirea poruncilor Sale mântuitoare.

În locașul sfânt, închinat lui Dumnezeu, *sfânta Biserică*, noi primim, la vremea convenită, cele șapte Sfinte Taine, sau o parte din ele, cu ajutorul cărora ne sfințim viața, trecând spiritual prin tot ce a trecut Hristos pentru mântuirea noastră. *Ne naștem din nou în viața în Hristos*, prin *Sfântul Botez*; *ne întărim* în această viață nouă, prin *Taina Mirungerii*, pecetluindu-ni-se principalele organe ale simțurilor cu pecetea Sfântului Duh; *ne unim cu Hristos*, prin *Sfânta Euharistie*, devenind „*purtători de Hristos*”. Prin *Taina Mărturisirii* dobândim curățirea de păcate, pentru a ne uni din nou cu Hristos. Familia este pecetluită prin *Taina Cununiei*, ca în ea să se nască și să crească fii pe care sa-i închinăm lui Dumnezeu. Suferințele trupesti și sufletești ne sunt alinate prin *Taina Sfântului Maslu*. Celor pe care Dumnezeu îi cheamă spre slujirea Preoției le este rânduită *Taina Hirotoniei*, pentru a deveni „*iconomi ai tainelor lui Dumnezeu*”.

La aceste *mijloace sfinte și sfințitoare* se adaugă *ierurgiile*, acele lucrări prin care se sfințesc și se binecuvântează atât omul, materia și mediul lui de viață, cât și viețuitoarele și întreaga natură.

(continuare în p. 2)

† LAURENȚIU,

Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului

Din cuprins:

Radu Petrescu-Muscel

Preotul muscelean Gheorghe Cotenescu, participant la Congresul preoțesc din Sibiu (martie 1919) | pagina 4

Alexandru Dădîrlat

Kitsch-ul și viața religioasă | paginile 6 și 8

Lect. Dr. Daniel Mihoc

Agrafa | pagina 7

Constantin Iltu

Dinastia de tipografi sibieni Barth – von Closius... (I) | pagina 8

Dorința fierbinte după Dumnezeu – Începutul călătoriei cu Hristos spre Postul Mare

(urmare din p. 1)

Sfințirea vieții noastre prin cultul divin se realizează mai ales în duminicile și sărbătorile anului liturgic, care devin cele mai adecvate *prilejuri* de sporire a vieții spirituale.

În centrul anului bisericesc se află cea mai importantă sărbătoare a creștinătății, *Învierea Domnului sau Sfintele Paști*, eveniment pe care se zidește credința și întreaga lucrare a Bisericii, după cum spune Sfântul Apostol Pavel: „*Și dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră*” (I Cor. 15, 14).

Toate praznicele mari prin care se actualizează evenimentele importante din viața Mântuitorului sunt strâns legate de Sfintele Paști. Chiar și mai mult, fiecare duminică este o prelungire a zilei Învierii și ne conduce spre acest mare eveniment. Întreg cultul Bisericii, prin succesiunea perioadelor și sărbătorilor, devine astfel o *călătorie*, un *pelegrinaj* spre Sfintele Paști, spre sfârșitul celor „*vechi*” și începutul vieții noi. În această călătorie și înaintare spirituală, un ajutor deosebit ni-l oferă *Postul Mare*, rânduit înaintea praznicului Învierii ca o adevărată „*școală a pocăinței*”.

Cele șapte săptămâni de nevoițe spirituale prin care noi călătorim împreună cu Hristos până pe dealul Golgota, prin *post și rugăciune*, pentru a ne putea bucura apoi de Sfânta Sa Înviere, sunt precedate de cinci săptămâni de pregătire treptată pentru *Postul Mare* și de explicare a lui.

Perioada aceasta începe cu *Duminica lui Zaheu*, care ne oferă primul aspect al pocăinței – *dorința fierbinte după Dumnezeu*. Al doilea aspect major al pocăinței este *smerenia*, pe care ne-o oferă ca model rugăciunea vameșului din *Duminica Vameșului și a Fariseului*.

Dorința după Dumnezeu și smerenia trebuie să determine în fiecare creștin *întoarcerea spre Tatăl*, din a Cărui comuniune de iubire ne-au exilat păcatele. Etapele pocăinței, ca adevărată întoarcere, ni le oferă, în duminica următoare, *Pilda Întoarcerii Fiului risipitor*: „*și-a venit în sine*” – adică i s-a trezit conștiința păcatului; „*mă voi duce la tatăl meu*” – adică a luat hotărârea de îndreptare; și-a mărturisit păcatul și s-a împăcat cu tatăl său și a fost primit apoi la ospățul cel mare, care pentru creștinii pregătiți este Sfânta Euharistie, masa Împărăției.

În cadrul progresului spiritual, meditația la *înfricoșătoarea Judecată* constituie o altă etapă, pe care ne-o oferă *Duminica lăsăturii sec de carne*. Criteriul judecății va fi *facta bună, ca iubire a noastră față de semen*.

Pregătirea graduală spre post se încheie cu a cincea duminică, a *Izgonirii lui Adam din Rai*, care rezumă întreaga

pregătire a postului. Conștiința de starea în care ne aflăm, să dorim raiul pe care l-am pierdut. Tema acestei duminici este *iertarea* față de cei care ne-au greșit, ca întoarcere la iubirea și deschiderea spre Împărăția lui Dumnezeu.

Revenim acum la prima duminică din cadrul acestei pregătiri dinaintea Postului Păresimilor.

Sfânta Evanghelie după Luca (19, 1-10) ne prezintă, mai întâi, *dorința fierbinte a lui Zaheu* vameșul de a-L vedea pe Mântuitorul, în ciuda piedicilor care i-au apărut: marea mulțime care-L înconjură pe Hristos și statura sa mică. Și a reușit urcându-se într-un sicomor. Zaheu nu s-a mulțumit doar să-L audă pe Mântuitorul vorbind, ci a dorit din tot sufletul său *să-I vadă fața*. Și i-a împlinit Domnul această dorință: „*Iisus privind în sus, a zis către el: Zahee, coboară degrabă, căci astăzi în casa ta trebuie să rămân*” (Lc. 19, 5).

Nu putem călători împreună cu Hristos fără a fi cuprinși de „*o foame*” și de „*o sete*” după Dumnezeu, de o dorință fierbinte de a-L face pe Dumnezeu al nostru și de a ne dăruia deplin Lui.

Omul modern dorește pentru sine o legătură cu Dumnezeu mai mult „*contractuală*”, sub forma unei învoielii: Dumnezeu să-L păzească pe el și familia sa, iar el să creadă în Dumnezeu și să-L ceară mereu acest ajutor. Dumnezeu nu este doar păzitorul nostru, ci *Izvorul vieții noastre*, fără de care suntem morți sufletește, deși trăim trupește. În legătura noastră cu Dumnezeu nu trebuie să fim „*căldiceii*”, ci trebuie să ardem pentru El. Iată singurul „*egoism*” permis: „*Doresc cu toată ființa mea ca Dumnezeu să fie al meu și eu să fiu al Lui!*”.

Dumnezeu ne așteaptă pe fiecare să ne întâlnim cu El prin împlinirea poruncilor Lui, prin rugăciune și mai ales prin Sfânta Euharistie, ca să devenim „*purtători de Hristos*” (hristofori). El ne cunoaște atât de bine dorințele noastre, cât și identitatea noastră, și *numele nostru*.

Mântuitorul i-a spus pe nume lui Zaheu, ca semn că-l cunoaște, așa cum ne cunoaște pe fiecare din noi și ne recunoaște după nume ca persoane, nu ca ființe anonime. Numele noastre au fost scrise în ceruri (cf. Lc. 10, 20), în ziua morții și învierii noastre împreună cu Hristos, prin Taina Sfântului Botez. De aceea pomenirile la Sfânta Liturghie se fac nominal, prezentând lui Dumnezeu numele nostru, spre a-și aduce aminte de noi și de nevoile noastre.

La această permanentă așteptare din partea lui Dumnezeu și recunoaștere părintească, trebuie *să-I răspundem și noi*, „*urcându-ne în sicomor*”, învingând toate piedicile

lumii acesteia, care ne rețin în neputința noastră, departe de Dumnezeu. „*Sicomorul duhovnicesc*” este *locașul Sfintei Biserici*, unde Hristos este prezent în chip real, împărțându-și nouă prin Sfântul Trup și scumpul Său Sânge, devenind El oaspetele sufletului nostru. Foamea și setea după Hristos vor fi răsplătite întotdeauna dumnezeiește. Răsplata neașteptată, primită de Zaheu vameșul a fost sălășluirea lui Hristos în casa sa: „*Astăzi în casa ta trebuie să rămân*” (Lc. 19, 5).

Același lucru ne învață Sfânta Biserică să-l cerem de la Dumnezeu, prin rugăciunea „*Împărate Ceresc*”. Duhul Sfânt, a treia Persoană a Sfintei Treimi, dorim să vină și să „*Se sălășluiască*” întru noi, adică să-și facă locaș în noi, pentru ca noi să aparținem cu adevărat lui Dumnezeu. De asemenea, când ne însemnăm cu semnul Sfintei Cruci, pecetluind cu pecetea Treimii *fruntea* – adică mintea, apoi *inima* – adică iubirea și apoi *umerii* – adică puterea fizică, noi ne dăruim cu întreaga ființă lui Dumnezeu. Prin această însemnare cu semnul crucii, mărturisim că nu ne mai aparținem nouă înșine, nici lumii, ci lui Dumnezeu Celui în Treime preamărit.

Sălășluirea Mântuitorului în casa lui Zaheu a produs nu numai o mare bucurie, ci și o schimbare radicală în viața acestuia. Iubirea sa față de averea agonisită se transformă în iubire față de cei sărmani, adresându-se astfel Mântuitorului: „*Iată, jumătate din averea mea, Doamne, o dau săracilor*” (Lc. 19, 8). I s-a trezit, de asemenea, conștiința păcătoșeniei sale, dorind să-și îndrepte fărădelegile săvârșite ca vameș, prin restituirea împătrită a tot ceea ce a reținut pe nedrept: „*Dacă am năpăstuit pe cineva cu ceva, întorc împătrit*” (Lc. 19, 8). Răspunsul Mântuitorului a venit apoi ca o sentință mântuitoare: „*Astăzi s-a făcut mântuire casei acesteia, căci și acesta este fiul lui Avraam*” (Lc. 19, 9).

Sălășluirea lui Hristos în noi, în viața noastră va produce o schimbare totală și va încălzi inima noastră de focul dragostei față de Dumnezeu și față de aproapele. Nădejdea mântuirii noastre constă în aceea că noi nu suntem numai fii ai lui Avraam, ci prin Hristos am devenit „*fii ai lui Dumnezeu după har*”. Dragostea lui Dumnezeu față de ființa umană este nemărginită, pentru că: „*Fiul Omului a venit să caute și să mântuiască pe cel pierdut*” (Lc 19, 10).

Pornind pe acest drum împreună cu Hristos, foamea și setea de El ne va aduce comuniunea cu El, va schimba în profunzime viața noastră, devenind fii ai cerului și astfel se va face mântuire nouă și casei noastre întregi.

Proclamarea anului 2016 drept „Anul omagial al educației religioase a tineretului creștin ortodox și Anul comemorativ al Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul și al tipografilor bisericești”

(urmare din p. 1)

II. Cine a fost Sfântul Antim Ivireanul și de ce este importantă comemorarea sa?

Sfântul Ierarh Martir **Antim Ivireanul** s-a născut în Georgia (cca 1650) și a fost **stareț al Mănăstirii Snagov (1694-1704), episcop al Râmnicului (1705-1708) și Mitropolit al Țării Românești (1708-1716)**. Deși de neam georgian, el a fost deosebit de atașat de Biserica Ortodoxă din Țara Românească. *Lucrarea sa pastorală cea mai intensă a constat în editarea cărților liturgice, a lucrărilor de învățătură adresate poporului drept-credincios și conducătorilor acestuia, dar și a cărților de îndrumare pentru preoți*. Cărțile tipărite de Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul, în total 63 de volume, dintre care 21 în limba română, iar celelalte în greacă, slavonă, arabă și georgiană, confirmă virtuțile și calitățile sale de tipograf, prin nivelul desăvârșit al caligrafiei, al gravurii, al miniaturilor, dar mai ales prin profunzimea și acuratețea teologică. A activat ca sfătuitor de încredere al Sfântului Voievod Martir Constantin Brâncoveanu (1688-1714) și coordonator în tipografia nou înțemeiate, precum *Tipografia domnească din București* (1691-1694) sau tipografiile de la *Mănăstirea Snagov* (1694-1701), *București* (1701-1705), *Râmnic* (1705-1708) și *Târgoviște* (1708-1715, mutată la *București* în anul 1715).

Dimensiunea panortodoxă a activității culturale a Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul se descoperă și în rolul pe care l-a avut prin *acordarea unui ajutor deosebit altor*

popoare creștin-ortodoxe, aflate sub stăpânire otomană, pentru dezvoltarea culturală și spirituală a acestora, prin *cărți tipărite în limbile greacă și slavonă*, prin *punerea bazelor primei tipografii cu caractere georgiene* întemeiate la Tbilisi (cca 1709) și prin *dăruirea unei tipografii cu caractere arabe Patriarhiei de Antiohia* (cca 1706), după ce a tipărit la Mănăstirea Snagov prima carte în limba arabă din lume, *Liturghierul greco-arab* (1701).

Se cuvine a aminti și vrednicia deosebită a Sfântului Ierarh Antim Ivireanul în ceea ce privește *gospodărirea, administrarea și restaurarea locașurilor de cult din Țara Românească*, printre care se regăsesc Mănăstirea Snagov – reparată în timpul păstoririi sale ca egumen (1696-1704) –, dar și Mănăstirile Strehai, Surpatele, Cozia și Govora, de care s-a îngrijit în timpul păstoririi sale ca episcop al Râmnicului (1705-1708), încheindu-și activitatea cu ctitorirea monumentalei *Mănăstiri a Tuturor Sfinților* din București (1713-1715), zidire de suflet care a rămas cunoscută sub numele de *Mănăstirea Antim*, pentru care a realizat el însuși planul arhitectural al locașului de cult.

Pentru toate aceste lucrări de povățuire, de zidire sufletească și materială în cuprinsul Țării Românești și în alte țări, precum și ca o recunoaștere a vieții sale jertfelnice curmate prin moarte martirică pe malul râului Tungia (Bulgaria), petrecută în luna septembrie a anului 1716, **Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât, în ședința sa din data de 19-20 iunie 1992, canonizarea acestui mare ierarh. Proclamarea solemnă s-a făcut la data de 27 septembrie 1992, ziua prăznuirii sale.**

În contextul în care efectele pozitive ale apariției tiparului și ale circulației mult mai facile a cărții erau valorificate în Occidentul creștin prin tipărituri laice, în *Răsăritul ortodox, activitatea de editare s-a axat mai ales pe cărți religioase, liturgice și biblice*, marcând definitiv profilul spiritual și cultural al întregului spațiu ortodox. Astfel, *tiparul a slujit Bisericii și Biserica a slujit întregului popor prin ridicarea nivelului de cultură și de spiritualitate*. Se cuvine să amintim aici *opera de cultură și teologie a tipografilor bisericești din spațiul românesc (Țara Românească, Moldova și Transilvania)* care s-au ostenit, în condiții foarte dificile, să editeze cuvântul Sfintei Scripturi, cărți de cult și de învățătură în limba română.

Lucrării de povățuire și zidire sufletească a tinerilor prin participarea acestora la Sfintele Taine, prin catehizare continuă și prin implicarea lor activă în lucrarea misionară a Bisericii, i se adaugă, așadar, și *prețuirea marilor tipografi bisericești care s-au îngrijit de-a lungul secolelor de tipărire de lucrări de certă valoare duhovnicească și de creșterea nivelului de educație a poporului român*.

Urmând vrednicilor înaintași care au contribuit la formarea spirituală a copiilor, tinerilor și adulților, să fim, la rândul nostru, exemple vii de educatori și mărturisitori ai *Evangheliei iubirii milostive a lui Iisus Hristos și ai tradiției culturale ortodoxe românești*, pentru ca astăzi cât mai mulți tineri ortodocși români să sporească în credință și sfințenie, în bucurie și fapte bune, spre slava lui Dumnezeu și folosul Bisericii Sale dreptmăritoare.

LITURGHIE • PASTORAȚIE • MĂRTURISIRE

Î.P.S. Dr. LAURENȚIU STREZA, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului

Marti, 1 decembrie. Cu prilejul Zilei Naționale a României, Î.P.S. Sa a participat, în Sala Thalia din Sibiu, la ședința specială organizată de Consiliul Județean Sibiu, în cadrul căreia a oficiat o slujbă de Tedeum. În aceeași zi, în fața clădirii fostului Consiliu Dirigent al Transilvaniei din centrul Sibiului, a oficiat o slujbă de pomenire a eroilor și martirilor neamului românesc și a adresat celor prezenți un cuvânt de binecuvântare. A asistat, apoi, la parada militară organizată în centrul orașului.

Miercuri, 2 decembrie. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului. A avut program de lucru la cabinet.

Joi, 3 decembrie. Î.P.S. Sa a vizitat șantierul de lucru de la Centrul Social-Misionar din localitatea Copșa Mică, jud. Sibiu.

Vineri, 4 decembrie. A participat la inaugurarea *Centrului de Cercetare invazivă și non-invazivă în domeniul patologiei cardiace și vasculare la adult (CVASIC)* din cadrul Spitalului Județean Sibiu. A oficiat o slujbă de binecuvântare și a adresat celor prezenți un cuvânt de binecuvântare.

Sâmbătă, 5 decembrie. A oficiat slujba de sfințire a Bisericii „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din localitatea Arini, protopopiatul Rupea. A slujit Sfânta Liturghie și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură. La finalul Sfintei Liturghii, preotul paroh Adrian Nicolae Duția a fost hirotesit *iconom stavrofor*, ca semn de apreciere a întregii activități pastorale și misionare, iar deputatul Mihai-Aurel Donțu și Dan-Ioan Cristoloveanu au primit distincția „Crucea Șaguniană pentru mireni”. De asemenea, alți ctitori și binefăcători au primit acte de cinstire.

Duminică, 6 decembrie – Sărbătoarea Sf. Nicolae. A slujit Sfânta Liturghie și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură la Biserica „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului. În cadrul Sfintei Liturghii l-a hirotonit diacon pe tânărul teolog Daniel Săraru. La final, Î.P.S. Sa a oferit distincția „Crucea șaguniană pentru mireni” domnului Ion Gonțea, în semn de mulțumire și recunoștință pentru întreg sprijinul oferit Bisericii străbune.

Luni, 7 decembrie. A avut program de audiențe și lucrări de birou.

Marti, 8 decembrie. A predat cursuri de Teologie Liturgică la Facultatea de Teologie din Sibiu.

Miercuri, 9 decembrie. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Joi, 10 decembrie. Î.P.S. Sa, în calitate de coordonator științific, a participat la susținerea publică a tezei de doctorat „Taina Mărturisirii, îndrumarea duhovnicească și vindecarea psiho-spirituală a persoanei umane în Biserica. Misiunea actuală a Bisericii privind suferințele psihice și spirituale ale omului contemporan”, elaborată de preotul Marius Corlean, sub îndrumarea Înaltpreasfințitei Sale. Seara, a participat la slujba Vecerniei la Catedrala mitropolitană, unde a primit și colinda diferitelor grupuri de elevi de la școlile și liceele sibiene. Î.P.S. Sa le-a adresat un cuvânt de binecuvântare și le-a dăruit dulciuri și iconițe cu Sfântul Ierarh Andrei Șaguna.

Vineri, 11 decembrie. A avut program de lucru la cabinet.

Duminică, 13 decembrie. A oficiat Sfânta Liturghie și a adresat un cuvânt de învățătură credincioșilor prezenți la Biserica „Sfântul Nicolae” din orașul Zărnești, județul Brașov. Vizita pastorală a ierarhului a fost

prilejuită de inaugurarea unor lucrări de înfrumusețare a locașului de cult și de împlinirea a 500 de ani de la zidirea capelei din interiorul bisericii, acum muzeu parohial. La finalul Sfintei Liturghii, preotul paroh Dragoș Constantin Chițu a fost hirotesit *iconom*, în semn de apreciere a activității pastorale și administrative în Parohia Zărnești II. De asemenea, Adunarea și Consiliul parohiale, precum și Consiliul local al orașului Zărnești au primit acte de cinstire. Î.P.S. Sa a acordat distincția mitropolitană „Crucea șaguniană pentru mireni” domnului comisar-șef Sebastian Mălușelu. În aceeași zi, la Mănăstirea „Sfântul Apostol Andrei” din localitatea Berivoi, județul Brașov, Î.P.S. Sa a făcut oficiile de instalare a unei noi starețe a mănăstirii, în persoana monahiei Procopia Huza.

Luni, 14 decembrie. A avut program de audiențe și lucrări de birou.

Marti, 15 decembrie. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Miercuri, 16 decembrie. A participat, la Catedrala mitropolitană din Sibiu, la concertul de colinde susținut de corul studenților Facultății de Teologie din Sibiu, adresând, la final, celor prezenți un cuvânt de binecuvântare.

Joi, 17 decembrie. A fost prezent la Academia Română, la ședința Consiliului de conducere, în cadrul căreia a primit în mod oficial însemnele și titlul de membru de onoare al Academiei Române. În aceeași zi, a participat, la Patriarhia Română, la manifestările prilejuite de serbarea onomasticii Preafericitului Părinte Patriarh Daniel.

Vineri, 18 decembrie. A participat la ceremonia depunerii jurământului de credință a militarilor din cea mai nouă serie a cursanților de la Școala de Aplicație pentru Unități de Sprijin de Luptă „Eremia Grigorescu” din Sibiu. Î.P.S. Sa a oferit în cadrul festiv un act de cinstire soldatului Adrian Florin Borca, pentru o faptă pilduitoare săvârșită în sprijinul comunității Bisericii „Sfântul Ioan Botezătorul” din Sibiu. A primit la Reședința mitropolitană colinda monahilor de la Mănăstirea „Sfântul Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir” din Sighișoara, jud. Mureș.

Sâmbătă, 19 decembrie. Împreună cu PS Ilarion Făgărășanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, Î.P.S. Sa a oficiat, la Catedrala mitropolitană din Sibiu, un parastas la împlinirea a 40 de zile de la trecerea la Domnul a arhid. prof. univ. dr. Constantin Voicu. A adresat celor prezenți un cuvânt de învățătură.

Duminică, 20 decembrie. A slujit Sfânta Liturghie și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură la Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din municipiul Mediaș. Sărbătoarea s-a încheiat cu un concert de colinde susținut de corala preoților din Protopopiatul Mediaș, dirijată de prof. Ovidiu Moldovan. Seara, Î.P.S. Sa a participat la concertul de colinde susținut de corul „Timotei Popovici” al Catedralei mitropolitane din Sibiu, dirijat de diaconul Dan-Alexandru Streza. Concertul a avut loc în Catedrala din Sibiu, în prezența slujitorilor locașului de cult și a numeroși credincioși.

Luni, 21 decembrie. A primit, la Reședința mitropolitană colinda membrilor Asociației revoluționarilor din Sibiu. A primit, de asemenea, colinda preoților din protopopiatul Sibiu, a preoților din protopopiatul Mediaș, a unui grup de copii de la Liceul „Gheorghe Lazăr” din

Avrig, precum și a credincioșilor Parohiei Dealu Ocnei, protopopiatul Sibiu.

Marti, 22 decembrie. A primit grupuri de colindători la Reședința mitropolitană din Sibiu. A oficiat, la monumentul eroilor din fața Casei de Cultură a Sindicatelor din Sibiu, o slujbă de pomenire pentru eroii Revoluției din decembrie 1989. Cu acest prilej, a adresat celor prezenți un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 23 decembrie. A avut program de lucru la cabinet. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului. A primit la Reședința mitropolitană colinda angajaților Centrului eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului, precum și pe membrii coralei „Axios” din Cluj-Napoca.

Vineri, 25 decembrie – Ziua Praznicului Nașterii Domnului. A săvârșit Sfânta Liturghie și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură la Catedrala mitropolitană. La ora 17, a participat la slujba Vecerniei la Catedrala mitropolitană, iar în aceeași zi, la reședința mitropolitană, a oferit o recepție oficială, la care au fost invitați preoții din Sibiu, autorități locale, conducerea Universității „Lucian Blaga”, decanii facultăților sibiene, profesori ai Facultății de Teologie „Andrei Șaguna”, precum și angajații Arhiepiscopiei Sibiului.

Sâmbătă, 26 decembrie – A doua zi de Crăciun. Soborul Maicii Domnului. A săvârșit Sfânta Liturghie și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură la Biserica „Sfânta Treime” – Tocile din Brașov. În aceeași zi, Î.P.S. Sa a sfințit o troiță ridicată în incinta Bisericii „Înălțarea Domnului” din centrul civic, în memoria regretatului preot Victor Neamțu, trecut la cele veșnice în acest an. A adresat celor prezenți cuvânt de învățătură. Seara, împreună cu Preasfințitul Ilarion Făgărășanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, Î.P.S. Sa a participat la slujba Vecerniei și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură la Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Parohia Sâmbăta de Sus Răsăriteană. La sfârșitul slujbei, cetele de colindători și de ierozi au susținut un recital de colinde și obiceiuri specifice Țării Făgărășului.

Duminică, 27 decembrie – A treia zi de Crăciun. Sf. Arhidiacon Ștefan. A slujit Sfânta Liturghie și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură la Biserica „Sfântul Nicolae” din localitatea Săcele-Baciu, protopopiatul Săcele. L-a hirotonit întru *preot misionar* pe diaconul Claudiu Păun. La sfârșitul slujbei, Î.P.S. Sa l-a hirotesit *iconom* pe preotul paroh Virgilius Gabriel Urzică, în semn de apreciere a lucrării pastorale și administrative din parohie.

Joi, 31 decembrie. Î.P.S. Sa a oficiat, la Catedrala mitropolitană din Sibiu, slujba specială la trecerea dintre ani și a adresat credincioșilor prezenți un cuvânt de învățătură.

Pr. Dr. Cristian VAIDA

Preotul muscelean GHEORGHE COTENESCU, participant la Congresul preoțesc din Sibiu (martie 1919)

La sfârșitul lunii ianuarie 1919, Regimentul „de fier” 9 Vânători, condus de colonel Gheorghe Rasoviceanu [A luat parte la 54 de bătălii, în avangardă și ariergardă. În campania de eliberare a Transilvaniei a făcut parte din Divizia 2 Vânători, comandată de generalul Gheorghe Dabija (n.a.)], ajungea mai întâi în satele din jurul Devei, iar în februarie-martie în zona Brad-Baia de Criș, ținutul moșilor lui Horia și Avram Iancu.

Entuziasmul de atunci al ardelenilor este greu de descris. La Sibiu, Consiliul Dirigent și Comandamentul Trupelor din Transilvania [La comanda sa se afla un ardelean, generalul Traian Moșoiu (n.a.)] analizau și luau împreună decizii capitale, iar intelectualii români își organizau în libertate primele lor congrese. Pe rând, avocații, învățătorii, funcționarii de bancă, dar și vânătorii, își constituie organizații profesionale.

Preoții ortodocși ardeleni au înțeles printre primii importanța unificării bisericești a provinciilor-surori și a organizării unitare a Bisericii sub conducerea unui Sfânt Sinod. În **ianuarie 1919**, teologul Aurel Crăciunescu lansa primul apel la organizarea unui Congres al preoților din Transilvania, urmat de preotul Gheorghe Maior. La **14/27 ianuarie 1919** [Congresul preoților, în „Românul”, Arad, anul VIII, nr. 15, 19 ianuarie (1 februarie) 1919, p. 5], comisia pregătitoare, condusă de teologul Nicolae Bălan [Comisia era formată din 22 de teologi, preoți și protopopi, respectiv (alfabetic): **Dr. Nicolae Bălan**, Sinesiu Bistrea, Romul Bucșa, **Emilian Cioran**, Dr. Gheorghe Comșa, Ioan Druhora, Augustin Ghilezan, Procopiu Givulescu, Dr. Lazăr Iacob, Dr. Moise Ienciu, **Dr. Avram Imbroane**, **Dr. Ioan Lupaș**, Constantin Moldovan, **Pompei Morușca**, Traian Oprea, Vicențiu Pantoș, Isaia Popa, Ștefan Popa, **Dr. Vasile Saftu**, **Trandafir Scorobeș**, **Dr. Sebastian Stanca** și Iancu Ștefănuț (n.a.)], anunța convocarea în congres a preoților din Ardeal, Banat și Bihor, cu invitarea reprezentanților clerului din vechiul Regat, Bucovina și Basarabia.

Între **19 și 20 martie 1919**, Palatul Județean sibirian găzduia primul Congres preoțesc din Transilvania organizat în libertate. Martor activ, preotul-căpitan Gheorghe Cotenescu (1886-1965) remarcă „ocuparea” orașului de două armate în „uniformă”: preoții congresiști (3 delegați din fiecare tract protopopes) și ostașii români eliberatori. Din partea Consiliului Dirigent au ținut discursuri Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, Aurel Lazăr și Ioan Lupaș, iar din partea armatei române a vorbit generalul Traian Moșoiu. Protopopul Vasile Saftu a fost ales președinte activ, iar episcopii Miron Elie Cristea al Caransebeșului și Ioan Papp al Aradului deveneau președinți de onoare. Miron Cristea a ținut un discurs vibrant, ce evidenția „duhul nou ce străbate bătrânele plaiuri strămoșești, duhul desrobirii și al libertății, duhul învierii noastre naționale și bisericești”.

În telegrama trimisă lui Nicolae Iorga, Miron Cristea nu pregeta să reamintească rolul decisiv al acestuia: „Întrunită în Congres la Sibiu, preoțimea ortodoxă din cuprinsul Mitropoliei Românilor ardeleni, în clipa aceasta de înălțătoare sărbătoare a sufletului, cu emoție adâncă și vie recunoștință își aduce aminte de neobositul luptător și făuritor cu condeiul al aspirațiilor noastre naționale, care a dat glas pe pagini măiestre de istorie zbuciumărilor și durerilor atâtor generații de slujitori ai altarului românesc”.

Mulțumindu-i, Nicolae Iorga pune accentul pe **simbioza dintre cultură și morala creștină, temelia României noi mult visate**:

„În munca pe care o viață întreagă am depus-o pentru ca să-mi aduc partea la fapta îndeplinită azi, am văzut neconținut temeliile pe care Biserica le-a dat Neamului și sigur și azi. Ele nu trebuie părăsite și adaug la mulțumirea pentru bunele cuvinte frățești speranța că **din conlucrarea culturii cu morala creștină se va naște pentru întreaga noastră nație sufletul de care mai mult decât orice are nevoie Neamul nostru**”. [„Neamul Românesc”, București, anul XIV, nr. 58, 12 martie 1919, p. 1]

Congresul a dezbătut și aplicarea Statutului Organic șagunian în întreaga țară. Ample discuții s-au purtat pe seama referatului elaborat de Gheorghe Ciuhandu, protopopul Aradului, intitulat „Împreunarea Bisericilor Ortodoxe de pe teritoriul României Mari într-o singură Biserică Ortodoxă Română și raportul acestei Biserici față de Stat”, care sublinia necesitatea înființării Patriarhiei Române. Acesta a avut câștig de cauză în defavoarea referatului preotului Ștefan Meteș, promotor al renunțării la Statutul Organic.

Din vechiul Regat a luat parte o delegație bucureșteană formată din diaconul Nicolae M. Popescu, preotul Dumitru Georgescu și preotul Ioan D. Petrescu, cărora li s-a alăturat preotul militar Gheorghe Cotenescu din Regimentul 9 Vânători. Preoții bucureșteni oficiau la bisericile Cotroceni, Sf. Nicolae-Buzești și Sf. Visarion, în timp ce Cotenescu slujea în comuna Stoențești-Muscel. [Localitate bombardată și devastată cu sălbăticie în luptele din toamna anului 1916, biserica parohială fiind jefuită de odoare și transformată în grajd. Aflând de realizările demne de cultura „superioară” germană, preotul militar Gheorghe Cotenescu mulțumea celor care i-au sărit în ajutor, cunoscuți și necunoscuți, în încercarea sa disperată de a reface modesta sa biserică, desacralizată (Informațiuni, în „Neamul Românesc”, nr. 61, 15 martie 1919, p. 2)]

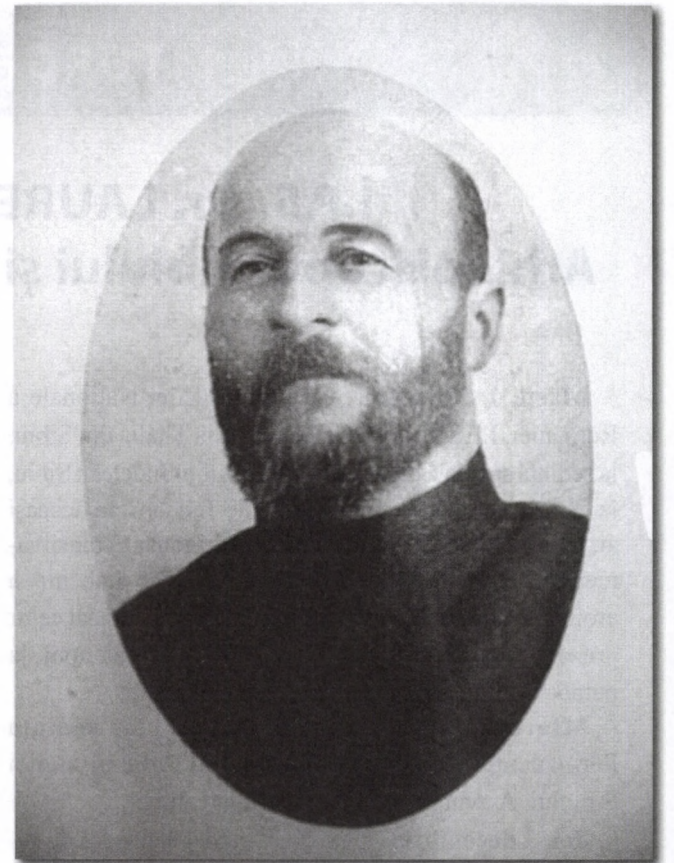
Gheorghe Cotenescu a luat cuvântul

în ambele zile ale congresului, arătând necesitatea „organizării uniforme a Bisericii naționale” și „susținerea spiritului tradițional al Bisericii”. De asemenea, propunea publicarea dezbaterilor într-o broșură istorică. Propunerea sa fiind acceptată în unanimitate, procesele-verbale ale ședințelor fiind tipărite în „Analele Asociației «Andrei Șaguna» a clerului Mitropoliei Ortodoxe Române din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș”.

Preot cult [Radu Petrescu, *Memorarea unei figuri bisericești. Preot Prof. Gheorghe Cotenescu*, în „Biserica Ortodoxă Română” anul CXXIII, nr. 7-12, iulie-decembrie 2005, pp. 493-496.], bun cunoscător al istoriei Bisericii, Cotenescu în mesajul său premonitoriu atenționa congresul asupra pericolului ideologiilor la modă, aluzie directă la materialismul dialectic marxist și la experimentul bolșevic aplicat pe scară largă de Lenin, angajat în plin război civil împotriva propriului popor.

Extrasele din mesaje sale, preluate din ziarul „Patria” (director preotul Ion Agârbiceanu), sunt semnificative:

„[...] **Să nu turnăm în apa curată a acestei tradiții surogatele teoriilor moderne și toată vasta exegeză a ultimelor doctrine sociale. Căci «o concepție materialistă», fie ea reprezentată prin tot ceea ce au afirmat «individualitățile omenirii», pusă în practică mai mult a dărâmat decât a construit. [...] Nu prin laicizare, ori evoluție, ori prin inovații care țin de azi pe mâine putem asigura viitorul Bisericii noastre ca instituție socială,**

ci prin reînnoirea tradiției și ținerea în seamă a bazelor legale ale Sinoadelor ecumenice [...]”. [Congresul preoțesc, în „Patria”, Sibiu, anul I, nr. 31, 22 martie 1919, supliment la nr. 31 (cuprinde dezbaterile congresului, cu eliminarea erorilor din numărul anterior, redată în ordine cronologică, pe zile – n.a.)]

De remarcat echilibrul poziției sale privind viitorul Bisericii Ortodoxe într-o Românie întregită:

„Pentru a apropia cât mai curând formele în care se va încheia temelia viitoarei Biserici ortodoxe a întregului Neam Românesc ar fi necesar să se țină seamă de: **autonomia morală a Bisericii, care, aparținând Statului, nu trebuie înțeleasă ca formulă a unui „stat în stat”. Bisericii singure, prin organele ei, îi revine dreptul de a statua și a se pronunța în chestiile capitale de conducere, conform așezămintelor ei sfinte și de originea sale divine. Suntem așezători a ține seamă și de tradiția Bisericii naționale în a cărei organizație voievozii de bună credință n-au impietat cu nimic politicește când a fost vorba de această independență a Bisericii [...]**”.

La **4 februarie 1925**, propunerea congresului preoțesc de la Sibiu va deveni realitate. Cu acel prilej, Sfântul Sinod hotărârea înființarea Patriarhiei Ortodoxe Române, iar la **1 noiembrie 1925** aveau loc investirea și înscăunarea primului Patriarh, ardeleanul Miron Cristea.

După **23 august 1944**, preotul profesor Gheorghe Cotenescu, conferențiar a cărui prezență la Universitatea de la Vălenii de Munte a fost solicitată în repetate rânduri de Nicolae Iorga, fost deputat de Muscel și prim-ctitor al noii biserici din Stoențești [Sfințită de Patriarhul Nicodim Munteanu la 8 octombrie 1939 (n.a.)], avea să treacă, la rândul său prin temnițele comuniste, pentru susținerea morală și materială a organizației de rezistență armată anticomunistă „Haiducii Muscelului”, condusă de lt. col. Gheorghe Arsenescu. Condamnarea penală l-a transformat într-un paria al unei societăți dezumanizate, cu consecințe care au afectat întreaga sa familie. [Radu Petrescu, *Haiducii Muscelului, mișcarea de rezistență a colonelului Arsenescu*, în „Historia”, București, anul XII, nr. 1 (121), ianuarie, 2012, p. 52-55]

Intrat într-un con de umbră și din cauza fricii determinate de urmărirea sa informativă, până la moarte, de către Securitate, abia după evenimentele din Decembrie 1989 a reintrat, treptat, în conștiința colectivă prin gesturi semnificative: stradă eponimă în Stoențești, cetățenie de onoare post-mortem în municipiul Câmpulung-Muscel [Radu Petrescu, *Ceremonie oficială la Câmpulung Muscel. Preotul Cotenescu, cetățean de onoare post-mortem*, în „Lumina”, București, anul IX, nr. 171, 27.07.2013, p. 2] și recenta introducere pe lista bunilor păstori de suflete din Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului [Ioan Bușaga, *Simpozion dedicat păstorilor de suflete în Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului*, în „Lumina”, anul XI, nr. 232, 09.10.2015, p. 4], în chiar anul semicentenarului trecerii sale la cele veșnice.

Radu PETRESCU-MUSCEL

Iubirea în gândirea Fericitului Augustin (generalități)

Născut *Aurelius Augustinus* la 13 noiembrie 354 în Tagasta, Numidia (azi Souk Ahras, Algeria) și mutat în veșnicie la 28 august 430 în Hippo Regius (azi Annaba, Algeria), sărbătorit pe 28 august de Biserica Romano-Catolică și pe 15 iunie de Biserica Ortodoxă, Fericitul Augustin — episcopul Hipponei — este unul dintre cei patru Părinți ai Bisericii Apusene (alături de Sf. Ambrozie, Fericitul Ieronim și Sf. Grigorie cel Mare), doctor al Bisericii și probabil — în Apus — cel mai important gânditor creștin după Sf. Pavel.

Augustin este considerat remarcabil prin viața sa și uimitor prin ceea ce a scris. El a adaptat filozofia Antichității la învățătura creștină, creând un sistem filozofic foarte important și extrem de puternic. Numeroasele sale lucrări scrise, care continuă să fie relevante și azi, au inițiat metoda exegezei biblice și au contribuit la fundamentarea gândirii creștine medievale și moderne. În operele lui — dar mai cu seamă în tratatul *De Trinitate* — „demonstrația logică alternează cu pasaje de efuziune lirică pentru a preamări nesecata țâsnire de viață sau dragoste pe care Augustin, ca mistic și ca teolog, o descoperă și o revelează în divinitatea pe care o slăvește” [BERNARD SESÉ, „Sfântul Augustin”, în SESÉ BERNARD, AYMARD PAUL, RICHÉ PIERRE, FEUILLET MICHEL, *Viețile sfinților Augustin, Benedict, Bernard, Francisc din Assisi, Ioan al Crucii*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 83].

Contribuțiile Fericitului Augustin în domeniul teologiei occidentale și istoriei Bisericii sunt, așadar, enorme. Cea mai notabilă este însă viziunea sa creștină în pregătirea conceptului de iubire [*caritas*]. El a încercat să încadreze în ansamblu creștinismul sub tutela și auspiciul iubirii, de la doctrina Treimii (în *De Trinitate/Despre Treime*) până la cea a slujirii aproapelui (în *In Iohannis epistolam ad Parthos tractatus decem/Comentariu la prima epistolă a lui Ioan – 10 omilii*). Pentru Augustin, iubirea [*caritas*] este „calea excelentă” [*supereminentissima via*, cf. *Enarr. in Ps.*, 103, I, 9] pentru a-L căuta pe Dumnezeu. În acest sens, pentru el, pasajul biblic cheie este cel de la *1 Ioan 4, 8*: „Dumnezeu este iubire/ *Deus dilectio est*”, pasaj pe care-l citează de 58 de ori în operele sale.

Concepția augustiniană a iubirii a traversat prin tot Evul Mediu. Toate tratatele de teologie și spiritualitate despre dragoste și caritate fac referire la episcopul de Hippo [Unul dintre discipolii lui spirituali, care este A. Rievaux, are două cărți intitulate *Le miroir de la charité* și *L'Amitié spirituelle* care constituie o sinteză destinată progresului spiritual al creștinului, mai ales în viața religioasă (A. de RIEVAUX, *Le miroir de la charité*, C. DUMONT, G. de BRIEY (trad.), VieMon 27, Abbaye de Bellefontaine, 1992; A. de RIEVAUX, *L'Amitié spirituelle*, G. de BRIEY (trad.), VieMon 30, Abbaye de Bellefontaine, 1994). Deși Augustin nu este singura sursă a scriitorului medieval, totuși el are un loc de cinste alături de autorii păgâni, cum ar fi Cicero și Seneca, și scriitorii creștini, ca Ambrozie al Milanului și Bernard de Clairvaux]. Părerile specialiștilor în privința doctrinei despre iubire la Fericitul Augustin au fost, de-a lungul timpului, numeroase, toate arătând modul profund în care marele episcop al Hipponei a marcat gândirea teologică. Încă din anii '50, Anders Nygren, în monumentală sa lucrare *Agape and Eros*, afirma că „punctul de vedere a lui Augustin în privința iubirii și-a exercitat de departe cea mai mare influență în întreaga istorie a ideii creștine despre iubire... Încă din timpul său sensul iubirii creștine a fost, în general, exprimat în categoriile pe care el le-a creat, și chiar calitatea emoțională pe care aceasta o poartă în mare măsură i se datorează tot lui” [ANDERS NYGREN, *Agape and Eros*, Philip S. Watson, trans., Philadelphia, The Westminster Press, 1953]. De aceea, așa cum sublinia Oliver O'Donovan, „până la o cercetare mai amănunțită când se va dovedi altfel, trebuie să facem presupunerea că Augustin este responsabil nu numai pentru «iubirea de sine» așa cum o înțelege până acum teologia în Occident, dar, de asemenea, și pentru predominanța «rezumatului»

[i.e., a dublei porunci a iubirii] în domeniul eticii creștine occidentale” [OLIVER O'DONOVAN, *The Problem of Self love in St. Augustine*, New Haven, Yale University Press, 1980]. Printre mulți alții, tot A. Nygren atribuie influența lui Augustin nu numai geniului său, dar îl pune și în raport cu contextul său de viață aflat „la frontiera dintre două lumi distincte

religioase, atât cea a elenisticului Eros, cât și a creștinului timpuriu Agape” [ANDERS NYGREN, *op. cit.*].

În operele lui Augustin s-au întâlnit diverse curente dispersate de gândire: printre ele, una ar fi dorința de eliberare, și alta, dorința de cunoaștere. Interogatoriul investigației intelectuale [*quaerere*] a fost, pentru Augustin, în esență, o căutare a lui Dumnezeu. Acest lucru înseamnă că adevăratul filosof este, în același timp, un adevărat iubitor de Dumnezeu [*verus philosophus amator Dei*, cf. *De civ. Dei VIII*]. Deci, filosofia ca „iubirea de înțelepciune” a fost, pentru Augustin, identică cu iubirea intelectuală a lui Dumnezeu, și poate fi înțeleasă ca o putere mișcătoare/mobilă care ne poate uni în cele din urmă cu Dumnezeu într-o armonie perfectă. Cu toate acestea este caracteristic pentru oamenii din era post-paradisică ca dragostea lor să nu fie intactă, cum era inițial. De aceea iubirea umană trebuie să fie vindecată de iubirea milostivă a lui Dumnezeu.

În trei perioade diferite ale vieții sale, Augustin evoluează în privința sensului dat iubirii. În prima perioadă susține că *Duhul Sfânt este iubirea Tatălui și a Fiului*. În a doua perioadă a vieții sale, Augustin dezvoltă dimensiunea iubirii frățești ca și calea spre Dumnezeu. Ultima perioadă, înaintea Sinodului de la Cartagina (418), este în cursul dezvoltării sentimentului de iubire ca dar al lui Dumnezeu pentru om, în legătură cu expresia din *1 In 4, 8*: „Dumnezeu este iubire” [Cf. D. DIDEBERG, „Esprit Saint et charité: l'exégèse augustiniennne de 1 In 4, 8 et 16”, în *NRTh* 97 (1975), p. 97-109 și p. 229-250]. Această schimbare de direcție este semnificativă pentru a defini *agape*? Cât de importantă este această schimbare de direcție în privința înțelegerii afirmației augustiniene „Iubește și fă ce vrei” [*dilige, et quod uis fac*, cf. *In Io. Ep. tr.*, VII, 8]?

Augustin adâncește tema iubirii în categoriile umane de dragoste și prietenie, ajutat de propria sa prietenie cu

Alypius: „Dacă eram stăpânul tău prin cuvânt, tu erai al meu prin exemplu [*ut ego tibi verborum, tu mihi rerum magister effectus sis*, cf. *De ord.*, II, X, 28]”. Prietenia duce la o „reînnoire profundă a atenției asupra lucrurilor și ființelor” [J.-F. PETIT, *Saint Augustin et l'amitié*, p. 48-49. Autorul continuă (p. 55): „Cu Augustin, putem rămâne permanent în descrierea unor prietenii frumoase. Episcopul de Hippo este unul dintre puținii Părinți ai Bisericii care-i dă o adevărată consistență creștină, lăsându-i în același timp adiacenta concepție antică a lui philia”]. Ea poate da roade bune, atunci când aceasta este întâmpinată de dragostea lui Dumnezeu, în încredere și perseverență. Legătura de prietenie este un nod scump datorită unității care se realizează între mai multe suflete [*Amicitia quoque hominum caro nodo dulcis est propter unitatem de multis animis*, cf. *Confess.*, II, 10].

Acest lucru ne ajută să înțelegem ce l-a animat pe Augustin pe tot parcursul operelor sale. Supranumit „Docteur de la charité” [*Doctor Caritas*], autor al unui tratat al cărui titlu se referă la iubire [Cf. AUGUSTIN, *Enchiridion ad Laurentium seu de fide, ope et caritate liber*, PL 40, col. 231-290], Augustin este cel pentru care iubirea este cea care deține un loc important în multe din lucrările sale și nu se limitează la domeniul de caritate așa cum o înțelegem în mod obișnuit astăzi, în sens prea exclusiv de generozitate față de alții sau iubire spirituală. *Caritas* are spațiul și importanța iubirii în genere, deoarece *caritas* este prietenia cu Dumnezeu, iubirea de Dumnezeu: „Tu vezi Treimea când vezi iubirea [*Imo vero vides Trinitatem, si charitatem vides*, cf. *De Trin.*, VIII, 8, 12]”.

Trei tipuri de iubire se disting în lucrările lui Augustin, care diferă între ele numai în direcția de deplasare a puterii dragostei. Ele sunt:

- 1) dragostea lui Dumnezeu pentru creația sa, și, în special, pentru oameni,
- 2) dragostea oamenilor pentru Dumnezeu, și
- 3) dragostea unui om pentru semenii săi.

Prima iubire este descendentă, a doua dragoste este ascendentă, iar în al treilea caz de dragoste, ambele direcții sunt combinate. Dar totuși, în combinația celor două direcții de dragoste, motivația iubirii descendentă domină, și mișcarea ascendentă a lui *Amor Dei* este subordonată.

În *De Trinitate*, Augustin începe capitolul 8 cu afirmația că „cine iubește pe fratele său, îl iubește pe Dumnezeu, pentru că el iubește dragostea în sine, care este de la Dumnezeu, și este Dumnezeu” [Cf. *De Trin.*, VIII, 1].

Pentru Augustin — așa cum demonstrează în *De Doctrina Christiana* — scopul întregii Scripturi este de a construi iubirea [Cf. *De doct. chr.*, I, 36, 40]. Același lucru îl va sublinia și în alt loc: „Speranța mea în numele lui Hristos nu este iluzorie, pentru că eu nu cred că doar toată Legea și Proorocii depind de aceste două porunci, ci pentru că am experimentat, de asemenea, și eu încă o fac în fiecare zi, că nici un singur cuvânt sau mister obscur al Scripturii nu devine clar pentru mine, dacă nu îl raportez la aceste două porunci” [*De mor. Eccl. cath.*, I, 15, 25]. Înseși cuvintele Mântuitorului despre dubla poruncă a iubirii depășesc scrierile filosofilor și ale legilor civile [Cf. *Ep.*, 55, 21, 38]. De fapt, în concepția Fericitului Augustin, „adevărată filosofie începe — cum spune Gilson — printr-un act de adeziune la ordinea supranaturală, care eliberează voința de senzualitate și gândirea de scepticism prin revelație. Centrul și inima filozofiei adevărate sunt harul și iubirea. De aceea se poate spune că „o doctrină este augustiniană în măsura în care tinde să se organizeze mai deplin în jurul carității”.

Concluzionând, într-adevăr, puținii au simțit iubirea creștină ca Augustin și au adâncit studiul iubirii ca acela ce a exprimat cu vorbe nepieritoare nostalgia după Dumnezeu, care frământă fără-nctare inima omului: „*Fecisti nos ad Te, Domine, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in Te*” [*Confess.*, I, 1, 1; PL 32, col. 661].

Pr. Cătălin CRIȘAN

Kitsch-ul și viața religioasă

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, Hegel afirma că „arta este cea mai elevată bucurie pe care și-o face omul”. Arta apare ca o manifestare a spiritului creator care sintetizează propriul univers interior și propriile trăiri și le transpune în forma unei opere de artă, menite să îl comunice pe artist publicului. Opera de artă este o creație a omului pentru om și o invitație de a pătrunde, prin formă, culoare, simbol, sunet, mișcare sau cuvânt, în lumea propusă de artist. Arta presupune, desigur, un anumit tip de frumos, pe care artistul dorește să-l împărtășească. Și, de asemenea, presupune transcendență. Arta presupune răgaz de creație, dar și răgaz de contemplație. Arta este legată de aspirația oamenilor spre absolut, spre sacru, spre Dumnezeu.

Kitsch-ul

În opoziție cu spiritul artistic, personal, creator și original, se regăsește o pseudo-artă, un fenomen care coexistă cu arta: *fenomenul kitsch*.

Termenul de „kitsch” este întâlnit în 1860 în spațiul german, având sensul de a face ceva de mântuială, a fușeri, a degrada, a măslui. Literatura de specialitate plasează începuturile acestui fenomen în Europa mijlocului de secol XIX, în perioada de ascensiune a burgheziei, în epoca lui Napoleon al III-lea și a lui Wilhelm I. Această perioadă coincide cu evoluția clasei de mijloc din vestul și centrul Europei, care devine o societate de mase, având acces tot mai mare la educație, beneficiind de venituri în creștere, dar având și o dorință tot mai mare de promovare vizibilă și de imitare a nobilimii. Manifestarea kitsch-ului s-a făcut vizibilă atunci când civilizația burgheză a prosperat într-atât, încât s-a ajuns la un „exces de mijloace în raport cu necesitățile”. Altfel spus, obiecte de prisos, dar cu un aspect complicat, și-au făcut loc în casele familiilor de mijloc, care însă aspirau la poziții sociale superioare. Dinamica socială a perioadei în cauză este dată de revoluția industrială începută la mijlocul secolului al XIX-lea și de dezvoltarea comerțului.

Kitsch-ul, reprezentat vizibil de către obiectele kitsch, literatura sau cântecele kitsch, poate fi caracterizat, în esență, mai degrabă ca *un fel de a fi, ca o atitudine*, ca o stare de spirit care se cristalizează în obiecte. Kitsch-ul are la bază un anumit tip de raport al omului cu lucrurile.

Cei care au analizat acest fenomen – printre ei, Abraham Moles, în lucrarea *Psihologia kitsch-ului* – au remarcat un anume element care stă la baza kitsch-ului: *confortabilitatea*. Aceasta este însușirea prin care obiectul creează în jurul lui o oază de familiaritate într-un cadru adesea rece și impersonal. Kitsch-ul presupune o înfrumusețare

a vieții cotidiene cu o serie de rituri ornamentale, care îi conferă acesteia „delicioasa complicitate a unui joc elaborat”. El nu-și justifică rostul în mod rațional, este opusul simplității și are funcția de a-i aduce individului plăcere sau, mai degrabă, o plăcere spontană, diferită de ideea de frumos transcendent. Kitsch-ul „oferă posibilitatea unei participări limitate, și, prin procură, la extravaganță”.

Kitsch-ul a fost văzut ca fiind „pe măsura omului”, o „artă acceptabilă”, care nu impune spiritului transcendența vieții cotidiene și care nu cere vreun efort de depășire de sine. Dacă arta presupune o depășire a măsurii, kitsch-ul este cel care face ca originalitatea să fie accesibilă tuturor, printr-o diluare a ei. Dintre lucrurile specifice primei perioade a fenomenului kitsch, amintim: suvenirurile, cărțile poștale ilustrate, tapetele și berjerile din saloanele de tip parizian, cu imensele sobe de faianță din Europa centrală.

Ca răspuns la fenomenul kitsch al „epocii 1900”, a Jugendstil-ului, s-a dezvoltat curentul funcționalist, care va fi consacrat definitiv în 1918, odată cu fondarea școlii Bauhaus, la Weimar. Acest curent s-a născut ca reacție împotriva „proliferației inutilului”, ca o dorință de rigoare prin acceptarea obiectului sau a produsului tehnic așa cum este. Fondatorii școlii Bauhaus consideră frumosul drept un element suplimentar, reduc obiectele strict la scopul lor și duc o luptă împotriva inutilului, făcându-se apel la cenzură și rigoare. Se impun acum formele simple, dominate de linii și unghiuri drepte, suprafețe uniforme și spații care se definesc a fi strict funcționale. Curentul funcționalist poate fi perceput ca o mișcare ascetică, prin care inutilul este înlocuit cu funcționalul, reprezentând astfel antiteza manifestărilor kitsch, contrazicerea lor cea mai clară.

Neokitsch-ul

După epoca așa-zisului kitsch romantic, al sfârșitului de secol XIX, spre mijlocul secolului al XX-lea, se conturează, pe baza unor noi realități socio-culturale și economice, o nouă versiune a kitsch-ului, definit în istoria artei ca *neokitsch*. Acest curent are la bază apariția magazinului de tip „preț unic” și a supermarketului, care oferă cadrele dezvoltării societății de consum. Caracteristicile acestui fenomen pot fi identificate în abundența bunurilor de consum și chiar în prisosința acestora și apariția unui flux tot mai mare de obiecte, care au însă un caracter tranzitoriu, aflat pe „drumul dintre fabrică și lada de gunoi”. Spre deosebire de secolul al XIX-lea, „obiectul este mereu provizoriu, obiectul devine produs”. Mai mult decât atât, conform „principiului perisabilității încorporate în obiect”, produsul conține chiar anumite „defecte” deliberate, care după o anumită perioadă

îl scot din uz. Un astfel de principiu, după care se ghidează destule companii, alimentează consumul, iar valoarea obiectelor scade în ochii cumpărătorilor. Toate aceste elemente constituie, în definitiv, cadrele unei noi realități de tip kitsch, realitate care împarte, momentan, prezentul cu noi.

Caracteristici ale kitsch-ului

De regulă, obiectele catalogate drept kitsch sunt realizări de proastă calitate, lipsite de talent și de atenție în execuție, fiind diferite de lucrările de artă populară autentice. Ele sunt transpuneri ale unor sentimente de ordin transcendent în obiecte cu destinație strict profană, abandonând funcția reală și alunecând spre decorativism, având de cele mai multe ori suprafețe îmbogățite cu diferite simboluri și ornamente. Coloritul este de cele mai multe ori foarte vizibil, cu contraste puternice, sau, din contră, cu treceri spre culori fade (de la roșu la roz-bombon sau liliachiu), iar materialele din alcătuire rar arată ceea ce sunt de fapt, lăsând să se remarcă ideea de surogat: lemnul arată ca și când ar imita marmura, plasticul se dorește a imita bronzul etc.

O situație kitsch se poate naște și prin asocierea mai multor obiecte. *Aglomerarea* face ca „zona proprie” pe care fiecare obiect o deține, să se suprapună peste cea a altui obiect, aflat în imediata apropiere, astfel generându-se o compromitere a „spațiului vital” al obiectelor și, implicit, o „presiune kitsch”. De asemenea, punerea laolaltă a unor obiecte care nu au nicio legătură unul cu celălalt poate genera kitsch.

Autorii preocupați de fenomenul kitsch au identificat cinci principii ale kitsch-ului: principiul inadecvării (o îndepărtare permanentă a obiectului față de funcția pe care trebuie să o îndeplinească), principiul cumulării (legat de îngrămădire), principiul percepției sinestezice (asaltul pe cât mai multe canale senzoriale – formă, culoare, sunet, miros, mișcare etc.), principiul mediocrității și principiul confortului.

Kitsch-ul este perceput ca având și dimensiuni pozitive, atunci când este privit ca stadiu al evoluției estetice, atunci când trimite la o depășire a lui.

În definitiv, lumea conține un amestec de artă și kitsch, la fel cum conține un amestec de transcendent și immanent. În avântul său spre transcendent, omul va face apel la arta pură, care provoacă și trimite spre dimensiuni spirituale, iar atunci când obosește, se va mulțumi cu facilul, cu obiectele mici, concrete și comode, care aduc cu ele o fericire mai la îndemână. Kitsch-ul poate fi considerat, prin prisma acestui fapt, etern.

(continuare în p. 8)

Alexandru DĂDÎRLAT

Kitsch-ul religios (II)

Același teolog și pictor (Sorin Dumitrescu) se oprește cu competență asupra unei alte probleme mai puțin dezbătută a artei creștine: problema înnoirii/a creativității. Biserica a ajuns să se teamă de înnoire ca de o potențială alienare, ca de o perfidă și posibilă alunecare din dogma predaniei ortodoxe. S-a pierdut temeiul teologic al înnoirii și orice competență în materie de gust. Și-atunci nu ne mai putem supăra pe recuzita de termopan, de clopote automate, de mobilier, de icoane, de flori de plastic, de candelă din plastic și de tot felul de bizarerii artisanale care populează locurile destinate protocolului episcopal și care respiră aerul celor mai fade produse kitsch. În definitiv, există atâtea tipuri de kitsch câte posibilități de utilizare eronată sau de contrafacere a semnelor artei recunoaștem.

Kitsch-ul oferă frumosul instantaneu, susținând că nu există o diferență de substanță între el însuși și frumosul original, care se presupune că e etern. De fapt, simpla conștiință a multiplicării industriale a unui obiect de artă, în scopuri strict comerciale, îi poate kitsch-iza imaginea.

O amnezie periculos de întinsă și de omogenă se instalează în clipa în care clerul, poporul credincios și iconarii pierd contactul cu lumina Scripturilor și, finalmente, uită de ele. Iconarul reprezintă în rândul artiștilor „monahismul

artei” [Sorin Dumitrescu, *Rock&Popi...*, p. 143]. Faptul că nicio prevedere canonică nu-i impune să părăsească statul mirean, să iasă din lume și să se alăture cinului călugăresc (măcar pentru o vreme de dez-lumire), nu înseamnă că artei sale nu i se cere să fie expresia liber-consimțită a voturilor monahale: ascultarea, sărăcia și castitatea, explicate inspirat de Sorin Dumitrescu în limbajul specific structurilor artistice: ascultarea – obediența necondiționată față de canonul bisericesc, sărăcia – programul de austeritate pe care și-l asumă estetica sa, și castitatea o artă genuină și lipsită de orice accent concupiscent [*Ibidem*, p. 144].

Nu trebuie uitat că în arta icoanei, spre deosebire de celelalte arte frumoase, frumusețea înseamnă claritate teologică. Frumusețea unei icoane (și nu numai) este una cu limpezimea expunerii fundamentului ei teologic. A alunga cunoașterea teologică în numele protejării autenticității și fervorii trăirii teologice, este o ineptie. De aceea, în arta creștină, cultura teologică și experiența ei bogată, detaliată la nivelul vieții launtrice, reprezintă o exigență absolută a vocației de iconar.

Să înțelegem că acest demers cultural este menit să distingă și formele kitsch-oase pe care le-a îmbrăcat cultura prin construcția profilului laic. După cum afirma

același Sorin Dumitrescu, cultura este un produs exclusiv religios, dar nebisericesc. A vorbi despre „cultura bisericască” este nu numai total impropriu, ci în directă contradicție cu originea bisericască a faptului cultural. În sine, creștinismul nu este religios, ci bisericesc. A numi „cultură bisericască” patrimoniul frumuseților liturgice ale Bisericii, este modul ireverențios și incult al culturii de a se exprima public (Sorin Dumitrescu).

Nu mi-am propus să fac un inventar al kitsch-ului religios ce înflorește și în ortodoxia noastră românească, pentru că avem de-a face cu un fenomen (din păcate) de masă.

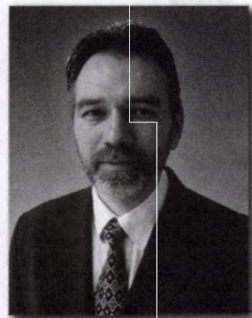
Mirel Bănică ne avertizează că oricine emite pretenții anti-kitsch sau încearcă să-l critice devine la rândul său o rotiță din complexul mecanism de propagare a acestuia. O voce în pustiu [Mirel Bănică, *op. cit.*, p. 79].

Un cadru de memorie religioasă impregnat de asaltul kitsch-ului va transmite la rândul său o memorie diminuată, în care însăși permanența și necesitatea păstrării nealterate a mesajului inițial sunt puse la încercare.

Dacă „frumusețea este promisiunea fericirii”, să încercăm să fim atenți la formele estetice pe care le promovăm prin propria noastră educație/căutare a vieții.

Pr. Cristian MUNTEAN

Lect. Dr.
DANIEL MIHOC

• UNIVERS BIBLIC •

AGRAFA

Din grecescul *agrafa* (ἄγραφα = nescrise; sg.: ἄγραφον, *agrafon* = nescris). Termen tehnic folosit în teologia biblică modernă pentru a desemna „orice cuvânt izolat atribuit lui Iisus pe calea tradiției și absent din Evangheliile canonice” (L. Vaganay, „*Agrapha*”, *Supplément au Dictionnaire de la Bible*, I:162). Cu acest sens a fost folosit pentru prima dată într-o lucrare din 1776 a teologului german J.G. Körner, iar, spre sfârșitul secolului XIX, a fost consacrat de un alt teolog german, Alfred Resch, prin lucrarea *Agrapha: aussercanonische Evangelienfragmente* (Leipzig, 1889). În greaca clasică, substantivul *agrafon* (pl.: *agrafa*) însemna pur și simplu *nescris*. Mai târziu, în literatura creștină veche, dobândește un prim sens tehnic, desemnând tradiția orală. Sensul tehnic pe care i l-a dat Körner nu este tocmai cel mai fericit, căci aceste cuvinte *nescrise în Evanghelii*, s-au transmis totuși prin scris. Mai mult, unele din scrierile care conțin *agrafa* sunt mai vechi decât cele patru Evanghelii canonice (I Tesaloniceni, I Corinteni, Iacov).

Autorii Evangheliilor canonice nu pretind că rețin toate cuvintele Mântuitorului. În încheierea Evangheliei sale, Sf. Ioan zice că „sunt încă și multe altele pe care le-a făcut Iisus, care, dacă s-ar fi scris una câte una, socotesc că lumea aceasta n-ar cuprinde cărțile ce s-ar fi scris” (In 21, 25; cf. 20, 30). Chiar dacă acest cuvânt pare să se refere doar la faptele Mântuitorului, este destul de clar că evanghelistul are în vedere toată activitatea Domnului. Iar faptul că scrierea pe care o încheie cu aceste cuvinte cuprinde mai mult *cuvinte* ale lui Iisus sau despre El decât fapte ale Sale, ne îndreptățește să vedem aici și o subliniere a faptului că doar puține din cele ce a spus Mântuitorul sunt redată în ea.

Totuși Evangheliile nu sunt singurele scrieri care conțin cuvinte ale Mântuitorului. În celelalte scrieri ale Noului Testament, în variante textuale ale Evangheliilor, în literatura creștină a primelor veacuri, în cultul Bisericii, dar și în scrierile apocrife găsim cuvinte atribuite Domnului. Toate acestea pot fi socotite între *agrafa*. A. Resch, în lucrarea sus-amintită, cataloghează 177 de cuvinte atribuite Mântuitorului, iar dintre acestea consideră că doar 74 pot fi considerate autentice. De la data publicării cărții lui Resch și până în zilele noastre, în ciuda descoperirii unor noi manuscrise conținând cuvinte atribuite lui Iisus, specialiștii au redus considerabil numărul celor ce pot fi luate în considerare ca autentice. Astfel, de pildă, Joachim Jeremias mai reține doar 21 (*Unbekannte Jesusworte*, Bertelsmann, Gütersloh, 1951), iar Aurelio de Santos Otero (*Los evangelios apócrifos*, Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid, 2009, 47-51) enumeră 38 de *agrafa* (între acestea nu sunt incluse cele din apocrife sau din cultul Bisericii).

1. Agrafta în canonul Noului Testament

Cele mai importante *agrafa* (în număr de patru) sunt cuprinse în Noul Testament. Două dintre ele au paralele în Evangheliile. Acestea sunt:

(1) Fapte 1, 4-8 (cf. Lc 24, 45-49): „În timp ce era împreună cu ei le-a poruncit să nu se îndepărteze de Ierusalim, ci să aștepte săgăduința Tatălui «pe care ați auzit-o de la Mine; că Ioan a botezat cu apă, dar voi veți fi botezați întru Duhul Sfânt, nu mult după aceste zile». Iar ei, adunându-se, L-au întrebat, zicând: «Doamne, oare în acest timp așeza-vei Tu la loc împărăția lui Israel?» Iar El le-a zis: «Nu al vostru este să știți anii sau vremile pe care Tatăl într-o Sa stăpânire le-a pus; dar putere veți primi prin venirea peste voi a Sfântului Duh și-Mi veți fi Mie martori în Ierusalim și în toată Iudeea și în Samaria și până la marginea pământului».

(2) I Cor 11, 23-25 (cf. Mt 26, 26-28; Mc 14, 23-24; Lc 22, 19-20): „eu de la Domnul am primit ceea ce v'am predat și vouă: Că Domnul Iisus, în noaptea în care a fost vândut, a luat pâine și, mulțumind, a frânt și a zis: «Luați, mâncați; acesta este Trupul Meu Cel ce se frânge pentru voi. Aceasta să faceți spre pomenirea Mea.»

Celelalte două sunt:

(1) Fapte 20, 35: „...să vă aduceți aminte de cuvintele Domnului Iisus, căci El a zis: «Mai fericit este a da decât a lua.»

(2) I Tes 4, 15: „Căci pe aceasta v-o spunem noi prin cuvântul Domnului: că noi, cei vii, cei rămași până la venirea Domnului, nu le-o vom lua înainte celor adormiți.»

Otero include în această categorie și un text din Apocalipsă: „Iată, Eu vin ca un fur. Fericit cel ce priveghează și-și păstrează veșmintele, ca să nu umble gol și să i se vadă rușinea!” (16, 15). Nu spune însă de ce le omite pe celelalte (1, 17-20; mesajele profetice către cele șapte Biserici din cap. 2-3; 11, 3; 22, 16.20).

2. Agrafta din variantele textuale ale Evangheliilor canonice

Otero identifică șapte *agrafa* în variantele textuale din diferite manuscrise ale Evangheliilor. Cel mai lung este așa-numitul *loghion al lui Freer*, care urmează după Mc 16, 14 în Codexul lui Freer (sau Washingtonianus). Iată textul acestui *loghion*: „Și aceia [Apostolii] au răspuns zicând că acest veac al nelegiuirii și al necredinței zace sub Satan, care nu îngăduie ca ceea ce zace sub puterea duhurilor necurate să înțeleagă adevărul și puterea lui Dumnezeu. De aceea – au zis ei lui Hristos – arată-ne acum dreptatea. Și Hristos le-a răspuns că s-a împlinit numărul anilor puterii lui Satan, dar că se apropie și alte lucruri îngrozitoare. Și pentru cei care au păcătuit, Eu am fost dat morții ca ei să se poată întoarce la adevăr și să nu mai păcătuiască, pentru ca să moștenească în cer slava dreptății, cea duhovnicească și nestrucăcioasă.” (după I. Karavidopoulos, *Evanghelia de la Marcu*, Editura Bizantină, București, 2005, 515-516). După care, în codexul menționat, textul continuă cu versetele 15 și următoarele.

Un alt exemplu găsim în Codexul lui Beza (D), unde textul din Lc 6, 5 este înlocuit cu varianta următoare: „În aceeași zi, văzând pe cineva lucrând în zi de sabat, El (Iisus) i-a zis: Omule, dacă știi ce faci, ești fericit; dar dacă nu știi, ești blestemat și călcător de lege.”

3. Agrafta în scrieri patristice

În această categorie se găsesc cele mai multe *agrafa* (26 în catalogul lui Otero). În general, acestea sunt cuvinte inspirate din textele Evangheliilor canonice. Cercetătorii însă nu exclud posibilitatea ca unele să fie autentice sau cel puțin bazate pe cuvinte ale Mântuitorului care nu sunt cuprinse în Evangheliile.

Didim cel Orb († 398) citează următorul logion: „Căci Domnul Însuși a zis: «Cel ce este aproape de Mine este aproape de foc; cel ce este departe de Mine este departe de Împărăție»”. Logionul se găsește și în *Evanghelia gnostică* după Toma (sec. II) și la Origen († 254, *In Jer.* 20, 3).

4. Agrafta în cultul Bisericii

Textele liturgice folosite de Biserica Ortodoxă cuprind un singur *agrafon*. Este vorba de un cuvânt al Mântuitorului citat în slujba Sf. Maslu, în rugăciunea care urmează celei de-a doua lecturi evanghelice, unde citim: „Tu ești Cel ce ai zis: «de câte ori vei cădea, scoală-te și te vei mântui!»”

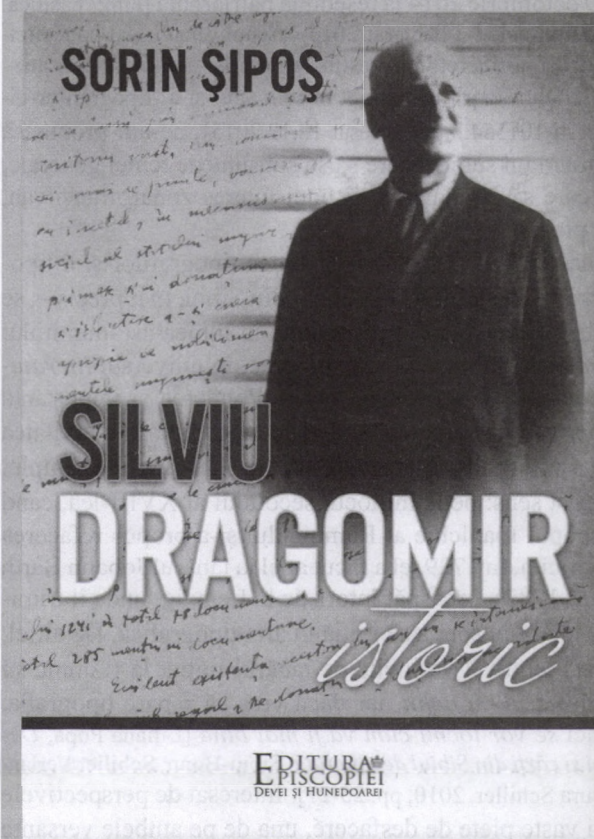
Concluzii

Cuvintele atribuite Domnului de alte scrieri decât Evangheliile canonice nu aduc mai nimic nou în raport cu învățăturile evanghelice, ele însă mărturisesc bogăția tradițiilor orale care circulau în primele veacuri ale Bisericii. Multe dintre *agrafa* constituie variante sau parafraze explicative ale unor cuvinte ale Mântuitorului care se găsesc în Evangheliile canonice. Unii autori, din eroare, atribuie Domnului cuvinte ce se găsesc în Scriptură, dar care nu-I aparțin. Alte *agrafa* sunt pur și simplu creația imaginației unor oameni evlavioși ce atribuie Domnului cuvinte care, deși nu-I aparțin, sunt în consonanță cu învățăturile evanghelice. În ce privește cuvintele atribuite Mântuitorului de scrierile apocrife, chiar și atunci când nu se îndepărtează de învățătura ortodoxă, asupra lor planează suspiciunea de fals, dată fiind natura acestor cărți.

Cercetătorii au respins autenticitatea unei bune părți dintre cuvintele atribuite Mântuitorului. Cu toate acestea, rezultatele divergente ale cercetării contemporane mărturisesc dificultatea identificării celor cu adevărat autentice. Și probabil niciodată nu vom ști precis dacă cele acceptate de critica modernă au fost cu adevărat rostite de către Mântuitorul.

TEOLOGIE ȘI SPIRITUALITATE ORTODOXĂ

Am primit de la profesorul *Sorin Șipoș* de la Oradea, lucrarea sa dedicată istoricului *Silviu Dragomir*. Aceasta a apărut sub egida tinerei, dar dinamice *Edituri a Episcopiei Devei și Hunedoarei*, cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Episcop Gurie, în anul în care, în Patriarhia Română, ne-am adus aminte mai mult ca oricând de marile personalități din eparhiile

noastre, Silviu Dragomir fiind un vrednic hunedorean născut pe aceste plaiuri care au dat Bisericii și neamului oameni vrednici de-a lungul timpului. După cum se arată și în prefața semnată de Acad. Ioan Aurel Pop, lucrarea de față reprezintă o monografie a vieții și activității marelui istoric Silviu Dragomir, cu accent pe creația sa istoriografică. Volumul are o structură serioasă, încă din primul capitol autorul referindu-se la surse, la metodologie și istoriografie (care se întind pe mai bine de 30 de pagini). Evident că se fac referiri, într-un capitol aparte, la viața și formarea intelectuală a istoricului Silviu Dragomir, pentru ca apoi să fie prezentată și analizată opera sa în corpusul lucrării de față. Sunt expuse temele predilecte ale lui Silviu Dragomir: situația românilor din nordul Peninsulei Balcanice, relația dintre români și maghiari, dintre români și sași, instituțiile românești din Transilvania medievală etc. Cu siguranță că nu se putea să nu fie abordată tematica dedicată unirii religioase a românilor transilvăneni, pornind de la fazele incipiente ale unirii cu Roma, finalizarea procesului, rolul major al episcopului Inochentie Micu Klein, date despre mișcarea lui Visarion Sarai și cea care a urmat, a lui Sofronie de la Cioara, solidaritatea ortodoxă din sec. XVII-XVIII, intervenția generalului Bukow, dar și problema autenticității izvoarelor privind unirea cu Biserica Romei din 1697-1701. Autorul vede tematica reprezentată de Revoluția de la 1848 – care este și ea analizată în lucrarea profesorului Șipoș din prisma scrierilor lui Silviu Dragomir – ca pe o trecere firească de la tematica revoltelor de natură religioasă din secolul XVIII.

Recomandăm spre lectură, studiere și luare-aminte această lucrare care, cu multă obiectivitate, analizează opera unuia dintre cei mai mari istorici ai Ortodoxiei și ai Revoluției românilor de la 1848.

Mitropolitul Laurențiu

Dinastia de tipografi sibieni Barth – von Closius și cărțile românești ortodoxe transilvane apărute în tipografia omonimă (I)

Datorită faptului că 2016 a fost declarat *Anul comemorativ al Sfântului ierarh martir Antim Ivireanul și al tipografilor bisericești*, în cadrul ședinței de lucru a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, desfășurată între 28 și 29 octombrie 2014 la reședința patriarhală [http://basilica.ro/sfantul-sinod-a-declarat-2016-ca-anul-omagial-al-educatiei-religioase-a-tineretului-crestin-ortodox-si-anul-comemorativ-al-sfantului-ierarh-martir-antim-ivireanul-si-al-tipografilor-bisericesti-101554.html, accesat 18.12.2015], ne-am propus să abordăm un subiect care să se subsumeze temei generale, dar care să circumscrie și unui interes zonal, transilvan, mai precis.

Înainte însă de a intra în lumea tipografilor și a tipografiilor din sudul Ardealului – din Sibiu, mai precis –, se cuvine să efectuăm o incursiune în lumea așa-numitului *slavonism cultural*, cu alte cuvinte, în universul *literaturii românești de expresie slavă*. Ponderea și importanța respectivului fenomen sunt reflectate chiar în activitatea tipografilor sibieni amintiți în titlu. Un singur exemplu, în acest sens: pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, când episcopul Ioanichie al Râmnicului și-a propus refacerea tipografiei, în 1729, el a făcut apel la tânărul Johann Barth (1702-1782), proaspăt întors de la Leipzig, unde îl trimisese tatăl său spre a se iniția în arta tipografică. De altfel, înaltul ierarh îl va invita pe tânărul inițiat la Râmnic să vadă lucrul cu ochii, iar dacă vrea să repare tipografia, atunci se vor tocni cum va fi mai bine [Liliana Popa, *Oameni și cărți din Sibiu de altădată*, Sibiu-Bonn, Schiller Verlag/ Editura Schiller, 2010, pp. 25-27]. Interesat de perspectivele unei vaste piețe de desfacere, una de pe ambele versante carpatine, același Barth își va dota tipografia cu litere chirilice, după cum atestă documentele din vremea sa, întocmite în urma unui control efectuat la tipografia sibiană în 1772 [Ibidem, p. 28, n. 65].

Este cunoscut faptul că în Transilvania, până la Reforma religioasă din secolul al XVI-lea, limba de cancelarie a fost latina, iar limbile cultului divin au fost latina, pentru sași, unguri și secui, respectiv slavona, pentru românii ortodocși. În schimb, în Țara Românească și în Moldova, limba slavă a fost deopotrivă limba Bisericii și cea a Cancelariei voievodale [Constantin Ittu, *Omilii nerostite*, apare cu binecuvântarea ÎPS Dr. Laurențiu Streza, Mitropolitul Ardealului, Sibiu, Editura Andreiana, 2012, p. 107]. În acest sens, sub raport de timp și spațiu, scrierile din arealul menționat se încadrează în universul cultural-lingvistic oferit de:

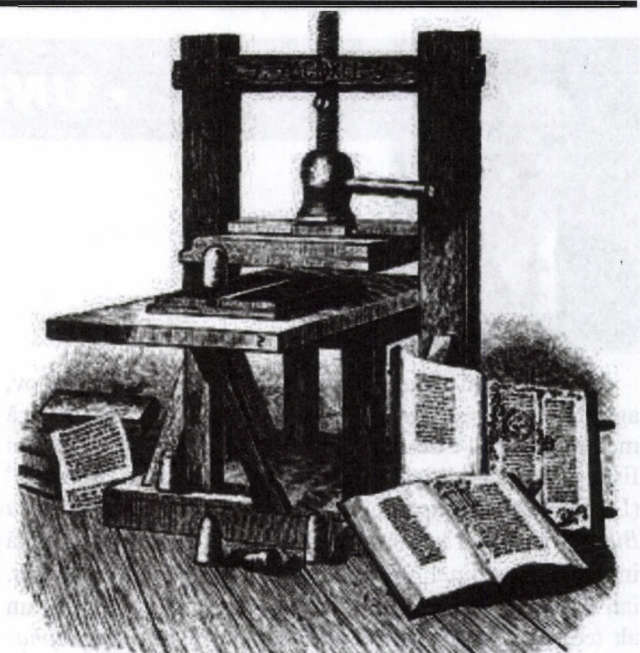
a) *slava veche sau paleoslava*, cu precizarea că, ulterior, slava veche a devenit factor de stagnare culturală (Virgil Cândea) [Dan Horia Mazilu, „Literatura română de expresie slavă”, în *Liturghierul lui Macarie 1508/2008*, Târgoviște, Arhiepiscopia Târgoviștei, Biblioteca Academiei Române, 2008, pp. 187-203, la p. 189], motiv pentru care, sub presiunea limbilor slave vii, apar noi „forme”, cunoscute în literatura de specialitate ca *redacții*, nu ca *dialecte*. De ce? Pentru că noi, cei de azi, vedem cum s-au scris textele respective, le descifrăm etc., dar nu avem niciun reper în a preciza cum s-a vorbit atunci;

b) *redacțiile slavone*, care în spațiul românesc erau în uz, începând cu cel de-al XIV-lea secol, desigur, cu diferențieri de la o provincie istorică românească la alta, de la un centru de iradiere la altul și, prin aceasta, de la un grup de texte la altul:

b1) *redacția medio-bulgară*, prezentă destul de frecvent, motiv pentru care unii cercetători au considerat-o ca un fel de suport ce a cunoscut modificări ori adăugiri;

b2) *redacția sârbă*, venită dinspre sud-vest în spațiul nostru cultural;

b3) *redacția ucrainiană*, cu unele trăsături ori numai influențe rusești târzii [Ibidem, p. 196].

Desigur, în acest univers, nu însă numai al manuscriselor, ci și al cărții tipărite, putem vorbi atât despre *carte*, cât și despre *tipografie*, cu precizarea că, în primul caz, amintim, ca exemplu de început, *Liturghierul lui Macarie*, tipărirea acestuia făcându-se din porunca domnitorului Radu cel Mare al Munteniei (1495-1508), dar terminându-se în vremea lui Mihnea Vodă cel Rău (1508-1509), la 10 noiembrie 1508. În cel de-al doilea caz, al *tipografiei*, cea chirilică – în care și-a tipărit ieromonahul Macarie cartea, tipografie deschisă în Țara Românească în acel început de secol al XVI-lea – a fost a treia cu litere chirilice din Europa, după cele de la Cracovia (1491) și Cetinje, Muntenegru (1493). Astfel, tipografia munteană s-a plasat cronologic atât înaintea celor de la Praga (1517), Veneția (1519) ori Vilnius (1525), cât și înaintea unor tipografii sud-slave și rusești.

Un fapt de cultură, ca înființarea tipografiei, nu poate fi studiat independent de nevoile societății din acea vreme, în mijlocul căreia s-a produs acest fapt [P.P. Panaitescu, „Începutul tipografiei în Țările Române”, în *Liturghierul lui Macarie*, cu un „Studiu introductiv” de P.P. Panaitescu și un „Indice” de Angela și Alexandru Duțu, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1961, pp. XXXIII-LXIII, la p. XXXIII].

Constantin ITTU,
cercetător științific

Kitsch-ul și viața religioasă

(urmare din p. 6)

Kitsch-ul și viața religioasă

Pornit dintr-o anumită stare interioară și manifestat prin obiecte, kitsch-ul își poate face semnificativ prezența și în manifestările religioase.

Pe de o parte, viața religioasă presupune o raportare a omului la transcendent, respectiv la Dumnezeu, prin manifestări specifice: prin rugăciune, prin urmarea unor principii morale, prin acte de caritate, într-un cuvânt, prin viață spirituală. Potrivit tradiției creștine, viața spirituală începe cu ascultarea cuvântului lui Dumnezeu descoperit oamenilor, prin Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție. Acestei ascultări îi urmează înțelegerea și împroprierea cuvântului dumnezeiesc, pentru ca, mai apoi, mesajul primit, vestea cea bună, să fie vestită lumii întregi prin viu grai și prin faptă. Toți acești pași sunt călăuziți de permanenta stare de rugăciune, de mulțumire și recunoștință și, în general, de trezvie, adică de conștiință.

Pe de altă parte, kitsch-ul apare ca fiind arta fericirii imediate, a unui confort local și a unei familiarități cu *aici și acum*. Obiectele vizate de kitsch – lucruri concrete, mărunte și accesibile tuturor – se impun ca *alternativă ușoară* la manifestările artistice sau de orice formă, care au legătură cu transcendentul și care invită la reflecție, la meditație, la o trecere *dincolo* de forme și, deci, la un efort spiritual. Kitsch-ul ține mai mult de formă, și mai puțin de conținut, mai mult de peren, și mai puțin de etern.

Cu fenomenul kitsch sunt tentați să cocheteze toți creștinii, mai ales în spațiul privat. Oferta este una vastă și pentru toate gusturile. Nu există mare sărbătoare religioasă cu pri-

leul căreia să nu-și facă apariția, pe mesele comercianților, tot felul de obiecte mărunte. Dincolo de cruciulițele purtate discret, ca semn al legământului creștin, spațiul este dominat de acele obiecte care țin să își facă simțită prezența cu orice preț: lucruri mici, dar luminoase, ieftine, dar valoroase, din plastic, dar cu strălucire de metal prețios. Creștinii le folosesc frecvent: acasă, la birou sau în mașină. Ele au menirea de a crea o familiaritate, de a aminti de lumea spirituală și de Dumnezeu. Ele ar fi cele care sunt menite să Îl coboare pe Dumnezeu mai aproape de om, în propria casă, la locul de muncă sau în călătorie. Lucru care, în sine, nu e tocmai rău.

Aceiași creștini practicanți, de cele mai multe ori cu intenții justificate și sincere, au tendința de a se implica în amenajarea lăcașului de rugăciune și de a-și face simțită implicarea prin dăruirea anumitor obiecte, cel mai adesea obiecte de cult sau obiecte decorative. Prin acestea din urmă, își pot face apariția în biserică forme și străluciri de tip kitsch.

Kitsch-ul, ca stare de spirit, dar și ca manifestare în obiecte, este mai degrabă nespecific și, uneori, chiar contradictoriu vieții spirituale și valorilor transmise de Biserică. Într-adevăr, în mediul familial, în sfera personală, acele obiecte mărunte pot induce o familiaritate, o apropiere, o picătură de divin în lumea profană, percepută ca benefică. Dar cu condiția de a nu ne opri aici. Este necesar să se meargă mai departe, să se vadă dincolo de acele obiecte, dincolo de forma lor scilicet și de materialul lor comun. E necesar să căutăm momentele de liniște în care să medităm, într-un mod simplu, la Dumnezeu și la lucrarea Sa cu noi, în care să ne rugăm și să ne gândim la aproapele sau în care să citim din Sfânta Scriptură ori din alte cărți ziditoare. Nemaivorbind de

faptul că este esențial ca efortul spiritual personal, de acasă, să fie periodic conjugat cu rugăciunea împreună, în cadrul bisericii.

În această privință, spațiul bisericii, ca spațiu care găzduiește Biserica vie, formată din credincioși, se cuvine a prefigura Împărăția Cerurilor și a fi loc al sfințirii pământești, care să Îl comunice prin tot ceea ce este pe Dumnezeu, oamenilor. Prin slujba sfințirii, locașul de cult, împreună cu elementele sale componente, este scos din uzul comun, strict cotidian, și așezat într-un nou cadru, liturgic, sacru. Orice lucru din biserică, fie că vorbim de forma ei, de pictura ce o împodobește sau de celelalte elemente, are menirea de a vorbi despre cele duhovnicești, despre cele ale Împărăției, nicidecum de a vorbi despre ele însele. Cele din biserică nu se cuvine a obosi ochiul și sufletul prin supraaglomerare, nici a atrage atenția spre ele însele, prin lumini stridente și culoare, și nici a avea un grad mare de perisabilitate, pe fondul dorinței de *rapid* și cât mai *accesibil*. În acest sens, elementele și manifestările kitsch ar putea fi asemănată cu neghina, care, deși seamănă cu grâul, nu hrănește și nu însoțește sufletul cu adevărat pe calea lui spre Dumnezeu. Kitsch-ul se poate regăsi în obiecte, dar și în acțiuni prin care se dorește insistent să se atragă atenția asupra ceva: iluminat insistent și nepotrivit, decorare excesivă, amplificare sonoră deranjantă, cu efecte de ecou artificial, care depășește cu mult spațiul curții bisericii.

Locașului de cult, spațiilor bisericești, dar și locurilor de rugăciune privată, din caselor creștinilor, le este proprie mai degrabă simplitatea, bunul gust, liniștea „vizuală” și acustică și, în general, toate acele caracteristici ale locului care se lasă umplut de Duhul Sfânt.

Liturghia, izvor și criteriu al misiunii ortodoxe

Într-un articol anterior precisasem că, încă de la început, misiunea creștină a avut ca obiective: 1. predicarea Evangheliei; 2. stabilirea de „Biserici locale”; 3. încorporarea în Hristos; 4. necesitatea internă a misiunii pentru fiecare credincios în parte și pentru întreaga Biserică. Toate acestea pun în discuție locul și rolul Sfintei Liturghii în concretizarea misiunii, căci nu întâmplător unul dintre primele acte pe care misionarii le-au înfăptuit au vizat traducerea în limba indigenă a Scripturii, respectiv a textului Liturghiei și, mai târziu, a principalelor cărți de cult.

Tot așa cum s-a vorbit de centralitatea Liturghiei în viața Bisericii, ar trebui să se vorbească și despre centralitatea Liturghiei în misiune. Pe de altă parte însă, au fost voci, chiar din rândul Ortodoxiei, care au vorbit de o „criză liturgică”. Pr. Alexander Schmemmann a atras cel mai virulent atenția asupra acestui aspect, legându-l și de eșecul misiunii ortodoxe astăzi.

Teologia liturgică nu este o teologie care are Liturghia ca propriul său obiect de studiu, ci este încercarea de a înțelege scopul teologiei însăși prin participarea la Liturghie (A. Schmemmann 2002: 45-75). O abordare care are Liturghia ca obiect al ei mai întâi dezvoltă o teologie a cultului, apoi încearcă să facă Liturghia conformă cu aceasta prin mijloacele reformei liturgice. Părintele Schmemmann argumentează că teologia liturgică prioritar se bazează pe Liturghia dinamică: „Faptul că Liturghia este acea totalitate vie și cea experiență universală a credinței Bisericii, este adevărata sursă a teologiei, condiția care o face posibilă” (A. Schmemmann 1969:219). Astfel teologia nu este o chestiune de simple interpretări individuale, ci mai degrabă se ridică din și este făcută posibilă prin experiența comună a Bisericii.

În istoria Bisericii a apărut însă o mutație nefericită: deși o mare parte din viziunea creștină a relației dintre lume, Biserică și împărăție mai poate fi regăsită încă în cadrul liturgic, aceasta nu mai este înțeleasă și trăită așa cum era în Biserica primară. O anumită pietate s-a pierdut, *lex orandi* a încetat să mai fie în legătură directă și strânsă cu *lex credendi*. De aici și o pierdere a sensului teologico-liturgic autentic și profund: Pr. Schmemmann afirmă că „limbajul Bisericii, în adâncă semnificație atotcuprinzătoare a cuvântului, nu este auzit sau înțeles de către om și societate, limbajul care include texte și rituri, întregul ritm și întreaga structură a cultului. Pentru că omul a adoptat un alt mod de a privi la el însuși și la viața sa, și acesta îl face cu adevărat orb și surd la Liturghia la care el este prezent cu supunere” (A. Schmemmann 1964:176).

Liturghia ortodoxă cere de la credincioși să participe pentru a face parte deplin din ceea ce înseamnă ea. O asemenea participare dinamică implică ritm, cântare, mișcare, ritual, mâncare și băutură. (Prin contrast, gândirea teologică modernă a încercat să abandoneze o asemenea participare liturgică dinamică și a căutat mai mult formele gândirii abstracte și uneori chiar străine de natură și spiritul teologiei.) Realizarea acestui fapt poate fi influențată printr-o reconcentrare pe „dimensiunea personală a Ortodoxiei”. „Convertirea și credința sunt întotdeauna personale” (A. Schmemmann, 1965:191), persoana este cea care primește dragostea și harul mântuitor al lui Dumnezeu.

În ce fel influențează însă lucrarea misionară o corectă percepere a naturii și rolului cultului creștin? Plecând de la textul scripturistic „că puțin aluat dospesște toată frământ-

tătura” (I Cor 5, 6), Schmemmann sublinia următoarele: La fel cum Iisus Hristos a predicat mulțimilor, dar a petrecut o mare parte a timpului său învățându-i pe cei doisprezece ucenici, la fel și noi suntem chemați să urmăm acest tipar. „Dacă doar o mână de bărbați și femei vor descoperi dulceața cunoașterii lui Dumnezeu, se vor întâlni să citească și să înțeleagă Evanghelia, să aprofundeze viața lor spirituală – noi nu am muncit în zadar” (*Ibid.*, 191).

Dar au existat, de asemenea, întotdeauna persoane care au trăit cu adevărat creștinismul. Biserica Ortodoxă trebuie să se întoarcă de la preocupările cu „modul american de viață” (adică unul de factură secularizată) și să se concentreze pe acțiunea de a da posibilitatea membrilor acesteia de a pune în discuție ipotezele seculare care includ „căsătoria și sexul, eticile profesionale și divertismentul... chiar întreaga viață” (*Ibid.*, 181). O asemenea reorientare poate avea loc numai atunci când clerul însuși trece de la raportul cu aspectul extern la concentrarea pe aspectul intern și de la raportul cu poporul abstract la

Pentru a înțelege și mai bine relația Biserică – Liturghie – misiune, vom face câteva remarci pe seama sintagmei „Liturghia după Liturghie” – în opinia noastră, una dintre cele mai semnificative contribuții aduse de teologii ortodocși la dezvoltarea unei teologii misionare în sec. al XX-lea. Numele de care se leagă această sintagmă sunt cele ale arhiep. Anastasios Yannoulatos, respectiv ale pr. Ion Bria.

Celebrarea liturgică reprezintă baza lucrării generale a Bisericii, arăta arhiep. Yannoulatos. Epicleza euharistică trebuie extinsă de creștini către întreaga creație, iar în acest mod, Cincizecimea este trăită mereu în Biserică, nu în sens exclusivist, ci ca misiune către întreaga lume. Celebrarea liturgică și slujirea sunt conectate asemenea celor două faze ale unei respirații: inspirația și expirația. Ele se îndreaptă către lume chiar în sensul unei Sfinte Liturghii: „După Sfânta Liturghie din biserică, o nouă liturghie începe pe altarul realității de zi-cu-zi, o liturghie ce trebuie înfăptuită de fiecare credincios” (A. Yannoulatos 2010:151).

La rândul său, pr. Bria sublinia cu tărie relația indisolubilă dintre Biserică, misiune și Sfintele Taine (în special Sfânta Euharistie). Întemeierea Bisericii prin pogorârea Duhului Sfânt la Cincizecime a revelat și calitatea misionară a Liturghiei. Cultul liturgic ca întreg este o formă evidentă de mărturie și misiune. Începând de la Cincizecime și până la Parusie, slujirea liturgică revelează pe Hristos Cel înviat și vestește venirea Împărăției Sfintei Treimi. Altfel spus, Euharistia dă acces la viziunea Împărăției lui Dumnezeu, făgăduită ca înnoire finală a creației, fiind astfel pregustarea acesteia. Formulele „Cu pace să ieșim!” din Liturghia bizantină și „Ite, missa est!” din misa romană marchează simbolic și sacramental „trimiteră” credincioșilor în lume. În acest moment nu are loc „ieșirea” Bisericii,

ci „intrarea” ei în lume. Astfel are loc trecerea într-un alt mod de liturghie, care este „Liturghia” după Liturghie. Este trecerea de la duminică, ziua domnească, la zilele săptămânii (I. Bria 1996).

Întrucât aceste aspecte le-am enunțat și atunci când am avut ocazia să prezentăm, succint, gândirea celor doi teologi misionari amintiți mai sus, ne oprim aici cu considerațiile noastre. Într-un număr viitor vom expune însă modul în care se concretizează lucrarea sacramental-misionară a Bisericii la nivelul parohiei – ca „Biserică locală” –, respectiv la rolul pe care îl au în desfășurarea acestei lucrări deopotrivă clericiei și laicii.

Bibliografie selectivă:

A. Schmemmann, *Introducere în teologia liturgică*, trad. Vasile Bârzu, Sofia, București, 2002; Idem, „Debate on the Liturgy: Liturgical Theology, Theology of Liturgy and Liturgical Reform”, *SVTQ* 13 (1969), nr. 4, p. 217-244; Idem, „Problems of Orthodoxy in America. II. The Liturgical Problem”, *SVTQ* 8 (1964), p. 164-185; Idem, „Problems of Orthodoxy in America. III. The Spiritual Problem”, *SVTQ* 9 (1965), nr. 4, p. 171-193; Idem, *Biserică, lume, misiune*, trad. Maria Vințel, Reîntregirea, Alba Iulia, 2006; Idem, *Euharistia, Taina Împărăției*, trad. Boris Răduleanu, Sophia, București, 2012; Idem, „The Secularist Reduction of the Person”, *The Orthodox Church* 8 (1966), nr. 2, p. 5; A. Yannoulatos, *Mission in Christ's Way. An Orthodox Understanding of Mission*, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts/World Council of Churches Publications, Geneva, 2010; I. Bria, *Liturghia după Liturghie. Misiune apostolică și mărturie creștină – azi*, Athena, București, 1996.

Ciprian Iulian TOROCZKAI

Goana epuizantă după noi înșine

O abordare (pseudo)fenomenologică a conștiinței superstițioase (II)

Ca și când n-ar fi de ajuns incertitudinea, lumea este din ce în ce mai grăbită. Știu, nu spun un lucru nou, însă poate că motivul pentru care spun că lumea se grăbește va părea nou. De ce spun că se grăbește lumea? Pentru că, fiind nevoită să existe pe cel puțin două planuri și, în același timp, pe niciunul, lumea nu mai este interesată de cauzele reale și ultime ale lucrurilor. Începând de la filosofia antică, în cadrul căreia se problematiza temeiul ultim al existenței, și până la psihanaliză, care căuta resorturile profunde ale psihicului – atât de profunde, încât Jung spunea că, pentru a vorbi despre acestea, ar trebui să faci metafizică –, omenirea a fost preocupată de găsirea cauzei lucrurilor, incluzând în categoria acestor lucruri și cosmosul, lumea, omul, comportamentele umane etc. Și de fiecare dată toate încercările de a găsi cauze trimiteau spre o Cauză a cauzelor. Azi, nu. De ce? Pentru că, vitezele la care se perindă evenimentele și, odată cu ele întreaga existență umană, sunt amețitoare. Singura cauză la care mai poate ajunge astăzi omul, după o epuizantă goană printre cele ale lumii, este el însuși. Care *el însuși*? Acel *el însuși* spectator al vieții, care trece grăbită prin fața lui fără s-o poată opri sau încetini măcar [Olaf Koob, *Pripeală și Plictis. În căutarea sensului vieții*, trad. de Diana Sălăjanu, Ed. Univers enciclopedic gold, Triade, București, 2012, p. 85].

Așa încât, putem spune că, începând cu deconstructivismul, oamenii nu mai caută cauze, ci le creează ei înșiși. Cum? Prin punerea de acord asupra lor [John D. Caputo, Gianni Vattimo, *După moartea lui Dumnezeu*, trad. din limba engleză de Cristian Cercel, Ed. Curtea Veche, București, 2008, p. 63]. Acest acord ar putea fi un lucru bun, însă ceea ce este paradoxal abia acum urmează. Oamenii nu se prea mai pot pune de acord asupra lucrurilor, care, culmea, se încăpățânează să aibă totuși cauze, însă individuale, autonome, ceea ce nu lasă loc pentru comunicare și acord. În Cartea Psalmilor, această lipsă a acordului între diferitele concepții referitoare la Cauza existenței este văzută ca un rezultat al lipsei de credință în Dumnezeu și chiar al urii împotriva lui Dumnezeu, manifestată prin nerecunoașterea Lui drept Cauză a tuturor cauzelor. „Și s-au fâlit cei ce Te urăsc pe Tine în mijlocul locului de prăznuire al Tău, pus-au semnele lor drept semne” (Ps 73, 5). Se spune atât de sugestiv aici că omul instituie semnele/cauzele lui drept cauze general valabile, fără a ține seama de Dumnezeu, pentru multă vreme Cauza necauzată a întregii existențe, așa cum afirmă și Tradiția bimilenară a Bisericii.

Astfel, din graba omului de a găsi sau de a (se) institui (pe) el însuși ca reper(e), iau naștere superstițiile. De fapt, dacă am dori să fim foarte preciși, am spune superstiție, deoarece este una singură: întâlnirea omului cu sine însuși, după ce s-a autoidolatrizat, peste tot în lume. Omul – al cărui psihic, așa cum afirmă psihologia, nu este omogen și unitar, ci foarte divizat și fragmentat [James Hollis, *De ce oamenii buni săvârșesc fapte rele*, trad. de Laura Fota, Ed. Trei, București, 2009, p. 12] – își proiectează în mod individual propriile iluzii, sentimente, speranțe și angoase, în elementele lumii, și așteaptă răspuns de acolo. Culmea este că el are impresia că și primește acel răspuns pe care îl așteaptă.

Este un circuit închis în care nu mai are loc nici Dumnezeu, nici alți oameni, deoarece singurul scop al omului este captarea cu orice preț a plăcerii și scăparea de orice durere. Și acest lucru poate fi dobândit doar într-un singur mod: punându-se pe sine însuși în locul lui Dumnezeu, al celorlalți oameni, al lucrurilor și, de ce nu, poate chiar și în locul său. Efectele pe care le are fiecare întâlnire a ta cu tine însuși în mereu alte și alte roluri, în mereu alte și alte situații, par să îți confere certitudinea că există *ceva* care îți răspunde, *ceva* care îți vorbește, *ceva* care îți oferă sprijin. Dar, nu mulți sunt cei care realizează că, de fapt, sunt într-o iluzie personală în care i-au inclus fortuit pe toți ceilalți. Iluzia este aceea că, printr-o raportare superstițioasă la existență, omul (re)găsește ceea ce a pierdut datorită înstrăinării sale. Astfel, el are sentimentul că îl găsește pe Dumnezeu, pe ceilalți oameni, că se regăsește pe sine, fapt pentru care, de multe ori, văzând predilecția pentru lucruri și pentru bani a omului de azi, o calificăm, poate, drept lăcomie. Or, omul, după cum s-a văzut, nu a pierdut doar

lucruri, a pierdut mult mai mult. Golul lui interior este mult prea mare pentru a putea fi împlinit doar cu ofertele destul de sărace ale unei lumi în agonie. De aceea, el are tendința să adauge lucrurilor mereu ceva în plus, ceva ce ia din altă parte, ceva de care s-a înstrăinat demult, crezând că își este suficient el însuși, *ceva* care să îi dea sens.

Ne situăm, prin cele expuse, într-o perspectivă caracterizată de o pronunțată amprentă a conștiinței superstițioase a omului, un om marcat de urgența unei existențe în criză. Această amprentă tinde să se generalizeze și să pună stăpânire, din păcate, chiar și pe sufletele unora dintre credincioșii care, conștienți de faptul că sunt „preoție împărătească și neam sfânt” [Molitifelnic, *Rugăciunea de sfințire a apei*] sau popor al lui Dumnezeu, își arogă dreptul de a se exprima în numele și în locul preoției sacramentale. Este forma în care dilema deciziei personale, legată de lumea din care alegi să faci totuși parte, se manifestă în cadrul spațiului eclesial.

Astfel, constatăm că avem în spațiul Bisericii o mulțime de *sfătuitoari* – și mai ales sfătuitoare – cu mină super-cuvioasă și gata oricând să dea povață *duhovnicească* în orice împrejurare neduhovnicească în care ar fi nevoie întâi și întâi de puterea sfințitoare a preoției sacramentale. O serie de practici și de obiceiuri care fac parte din repertoriul acestor „babe” de vocație nu pot fi eradicate decât cu tact și multă, multă răbdare de către preot, care – dacă nu cumva se complăce în a le da apă la moară, din știe el ce motive personale – nu are alt mijloc de a interveni decât să afirme, să explice, dar mai ales să aplice, iară și iară, învățătura cea dreaptă a Bisericii, care are rolul de a elibera omul de superstiții, iar nu pe acela de a-l subjugă lor.

Din acest motiv, am dori să subliniem importanța marilor dascăli și păstori de suflete ai Bisericii noastre, atât de-a lungul istoriei neamului românesc, cât și în prezentul acesta confuz pe care îl traversăm. Rolul lor a fost și este acela de a ajuta poporul să discearnă în privința autenticelor trăiri și atitudini ce caracterizează viața religioasă și, totodată, de a-l îndemna să se manifesta ca preoție universală printr-o atitudine fermă de apărare a credinței celei adevărate și de raportare sănătoasă la Tradiția bimilenară a Bisericii, descurajând pseudo-credințele și pseudo-practicile cu tentă misticoidă bolnavă. Devierile superstițioase pot apărea, din păcate, chiar și în legătură cu acești mari părinți duhovnicești și păstori de suflete, existând în permanență tendința ca, fie din timpul vieții lor, fie după ce ei au trecut la cele veșnice, mesajul evanghelic pe care l-au transmis lumii și misiunea pe care au desfășurat-o în și pentru Biserica lui Hristos să fie contrafăcute sau denaturate din varii motive, parte voluntare, parte involuntare.

Dincolo de toate cele afirmate, ar trebui să se aibă în vedere încă un fapt important, și anume, că există și efecte personale nedorite ale acțiunilor necugetate de acest tip și ale acestor moduri deviate de a crede. În primul rând, o consecință patologică pentru credinciosul încă insuficient așezat în cadrele Tradiției Bisericii poate fi considerată trecerea de la real la ireal. Sub imperiul trăirilor de tip mistic despre care vorbeam mai sus, „realitatea naturală, această temelie a simțului comun, pierde caracterul realității tangibile, dobândind pe acela de nălucire, de joc al imaginației sau, în cazul cel mai bun, de simbol al unei adevărate realități *nevăzute*. Datorită credinței exaltate, irealul devine mai puternic decât realul și, astfel, absurdul și aberantul devin trăiri permanente care produc plăcere și beatitudine” [Ion Mânzat, *Psihologia credinței religioase. Transconștiința umană*, Ed. Știință & Tehnică, București, 1997, p. 200]. Cercul vicios al căutării plăcerii și al fugii de durere despre care vorbea Sfântul Maxim Mărturisitorul se aplică și în acest caz.

O altă consecință a unei vieți marcate de o accelerație neobișnuită ar fi aceea că, „cu cât crește viteza, cu atât crește vidul lăuntric. Din cât ești mai la zi și mai departe de tradiție, dintr-atât se amplifică dezrădăcinarea, dezorientarea, deznădejdea (...) Devii tot mai artificial, mai înstrăinat de sine, mai dezarticulat, și ești tot mai departe de bucuriile firești, de naturalețe, de împăcarea interioară” [Dan C. Mihăilescu și Ciprian Măceșaru în dialog epistolar, *Despre nerăbdarea de a fi răbdător*, Ed. Humanitas, București, 2014, p. 10]. Din acest motiv, conștiința superstițioasă se manifestă,

pe de o parte, ca o tendință magică de instrumentalizare a divinității, ce trădează lipsa de răbdare generată dintr-o insuficiență credință și o nădejde lipsită de conținut; o încercare de a lua totul pe cont propriu. Este efectul narcisismului și al egolatrimului despre care am vorbit ceva mai sus și care, din dorința de a deține atotputernicia, sfârșește în deznădejde, în disperare, și nu face decât să ofere celor care, fără conștiință și scrupule, știu să aranjeze lucrurile în favoarea lor, victime sigure. Pe de altă parte, într-o dimensiune a așteptării răbdătoare sau a răgazului dător de echilibru sufletesc [Olaf Koob, *op. cit.*, p. 28], nu poate fi vorba despre niciun fatalism, chiar dacă, la prima vedere, am putea crede că este o atitudine cvasi-generală de desemnare a românului de rând. Mai degrabă, ar trebui să lecturăm în această atitudine o neîncredere sănătoasă a omului în propriile sale puteri și convingerea lui că succesele repurtate în orice plan existențial nu i se datorează în exclusivitate, ci sunt rodul eforturilor făcute de el cu sprijinul permanent al divinității [Mircea Flonta, *Ce înseamnă să fii un bun creștin? O privire critică asupra mentalității religioase din România de astăzi*, în volumul intitulat *Religia și societatea civilă*, coordonat împreună cu Hans-Klaus Keul și Jörn Rüsen, Ed. Paralela 45, Pitești, 2005, p. 189].

E drept, sentimentul care îi animă pe superstițioși este acela al unei certitudini care dă putere. Însă în Cartea psalmilor apare o atenționare care ar trebui să fie îngrijorătoare: „Înmulțitu-s-au slăbiciunile celor ce aleargă după alți dumnezei” (Ps 15, 4). Nu amintim acest lucru pentru a speria pe cineva, ci doar pentru a conștientiza și pentru a fi știut. Concepția infantilă a superstițiosului, că el însuși este cauza existenței, îl determină să nu mai țină seama de nimic. De ce? Pentru că nu poate. Pentru că, așa cum atenționează și Liviu Pleșca, „individul fără credință în Dumnezeu, oricât de inteligent ori educat ar fi, nu are capacitatea de a recunoaște modul cum sufletul lui se pervertește. Efectul este o degenerare treptată, lentă, dar sigură. (...) Degenerarea este atât de fină și de lentă, încât de-abia când omul este căzut în sclavia patimilor grele și vrea să scape de ele, își dă seama că este prea târziu” [Liviu Pleșca, *Știința răului. Degenerarea indivizilor și popoarelor*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2014, p. 110].

Din acest punct de vedere, este extrem de interesant și ceea ce spune psihanalistul austriac Otto Rank, unul dintre elevii lui Sigmund Freud, cu privire la modul în care caută omul viața veșnică sau nemurirea. Referindu-se la piesa *Faust*, a lui Goethe, Rank spune că „Faust a încercat inițial să câștige nemurirea cu ajutorul alchimiei și astrologiei, științele secrete ale *magiei negre* și al științelor legitime ale epocii lui Goethe; dar el a devenit un captiv al diavolului, căruia îi plătitese deja cu propria viață. Acest pact cu diavolul simboliza încercarea individului de a-și asigura stăpânirea propriului suflet prin renunțarea la comunitatea colectivă, spirituală, de dragul plăcerii sale imediate” [Otto Rank, *Psihologia și sufletul. Un studiu despre originea, evoluția și natura sufletului*, trad. din germană de Simona Tudor, Ed. Herald, București, 2010, p. 96].

Desigur, am putea face uz de o cauzistică bogată în domeniul superstițiilor, însă scopul nostru este acela de a scoate în evidență modul în care o conștiință cu tentă superstițioasă tinde să se generalizeze – fără, însă, să putem spune că un popor întreg sau chiar credincioșii unei biserici suferă în masă de pe urma acestui tip de conștiință, cu o funcționare păguboasă din punctul de vedere al păstrării unei nădejdi sănătoase și de suflet mântuitoare – afectându-i destul de mult doar pe aceia care nu sunt destul de preocupați de trăirea în duh autentic a credinței propovădite de Biserică.

Din păcate, persoanele care sunt înclinate spre un comportament generat de o conștiință superstițioasă sunt foarte greu sau, poate, chiar imposibil de consiliat, de călăuzit, de îndrumat spre o unificare a propriilor suflete, spre o sănătate duhovnicească lucrătoare, deoarece ele trăiesc în ele însele o dureroasă fragmentare, fragmentare pe care o putem constata cu regret și în societatea în care trăim.

Un lucru am putea totuși să facem. Să ne amintim ca, măcar din când în când, să ne rugăm și pentru ei.

Pr. Vasile GAFTON

• AGENDA PASTORALĂ •

P.S. ILARION FĂGĂRĂȘANUL

Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului

6 decembrie – PS Sa a săvârșit Sf. Liturghie și a adresat cuvânt de învățătură credincioșilor prezenți în Biserica cu hramul „Sf. Ier. Nicolae” din Făgăraș, prot. Făgăraș I.

12 decembrie – PS Sa a asistat la Sf. Liturghie la Mănăstirea „Brâncoveanu” de la Sâmbăta de Sus.

14 decembrie – Împreună cu IPS Părinte Mitropolit Laurențiu, PS Sa s-a aflat la Mănăstirea „Brâncoveanu” de la Sâmbăta de Sus, unde obștea de monahi i-a colindat pe cei doi ierarhi.

16 decembrie – A participat, alături de IPS Părinte Mitropolit Laurențiu, în Catedrala Mitropolitană, la tradiționalul Concert de colinde al corului Facultății de Teologie „Sf. Andrei Șaguna” din Sibiu.

18 decembrie – PS Sa a primit grupuri de colindători.

20 decembrie – A săvârșit Sf. Liturghie în Biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din localitatea Șelimbăr, prot. Sibiu. De asemenea, înconjurat de un numeros sobor de preoți și diaconi, a săvârșit slujba de

înmormântare a pr. Cornel Albu. Cu acest prilej a împărțit celor prezenți cuvânt de mângâiere.

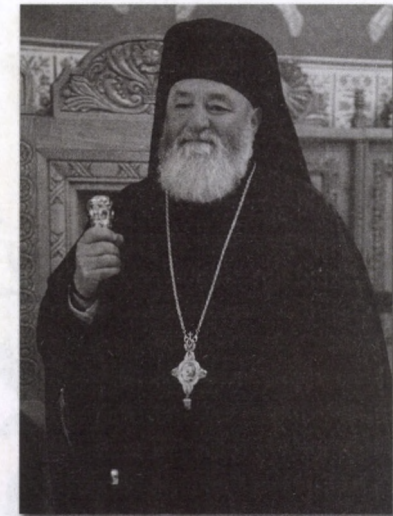
21 decembrie – A primit grupuri de colindători.

22 decembrie – A primit grupuri de colindători.

23 decembrie – A participat la ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

25 decembrie – A săvârșit Sf. Liturghie și a adresat un cuvânt de învățătură credincioșilor prezenți în Biserica „Nașterea Domnului” din Sibiu. Seara, împreună cu IPS Părinte Laurențiu și cu preoții din municipiul Sibiu, a slujit Vecernia în Catedrala Mitropolitană.

26 decembrie – A săvârșit Sf. Liturghie în Catedrala Mitropolitană „Sf. Treime” din Sibiu, rostind un cuvânt de învățătură. Seara, a fost prezent, alături de IPS Părinte Laurențiu, în Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din localitatea Sâmbăta de Sus, la un concert de colinde tradiționale susținut de Ceata de feciori din localitate.

27 decembrie – A săvârșit Sf. Liturghie la Mănăstirea „Brâncoveanu” de la Sâmbăta de Sus și a adresat credincioșilor prezenți cuvânt de folos duhovnicesc.

31 decembrie – A săvârșit, în Biserica „Nașterea Domnului” din Sibiu, rânduiala Slujbei din noaptea trecerii dintre ani. Cu acest prilej, a adresat credincioșilor prezenți un cuvânt de binecuvântare.

Arhid. Chiril SOCACIU

2. Pitagora și muzica

Pentru filosoful din Samos, esența realității se reduce la raporturile aritmetice, numărul fiind de fapt acel principiu al lucrurilor (arhe) pe care-l căutau, în general, filosofii presocratici.

Totul vibrează în univers, de la corzile vocale ale animalelor raționale și necunoscătoare până la cosmos. Vibrația înseamnă sunet, a cărui înălțime pe scara muzicală este dată de numărul mai mic sau mai mare de vibrații. De altfel, Pitagora a avut această intuiție genială, plimbând degetele pe un instrument cu o singură coardă (monocord). În cazul în care vibrează două coarde, una fiind de două ori mai lungă decât cealaltă, coarda mai scurtă va da un sunet mai înalt. Cel mai înalt sunet produs de coarda scurtă va fi în octavă, în raport cu sunetul cel mai jos produs de coarda dublă.

Dacă lungimea corzilor este în raport de 3/2, vom avea cvinta, în timp ce un raport de 4/3 va da cvarta. Odată descoperite aceste intervale, s-a stabilit gama diatonică greacă ale cărei note au fost numite ut (devenit, în sec. XVII, do), re, mi, fa, sol, la, si, de către călugărul benedictin Guido d'Arezzo (997-1050), după numele primei silabe ale unui imn religios [Ut quaeant laxis / Rezonare fibris / Mira gestorum / Famuli tuorum / Solve polluti / Labii reatum / Sancte Iohannes], ceea ce a culminat la sfârșitul Evului Mediu cu introducerea gamei majore cu intonație justă. Prin urmare, muzica are profunde legături cu matematica, mai ales atunci când e vorba de procedee armonice (suprimări de sunete în acorduri, acorduri de septimă dominantă, alterașii coborâtoare, modulații etc.).

3. Excurs istoric

De la foșnetul firelor de trestie lovite de vânt, de la loviturile între pietre sau între lemne, din Paleoliticul Mijlociu prin care omul primitiv își manifesta recunoștința față de zei, la tehnica lui Bach sau Beethoven, este o cale lungă și laborioasă.

După secole de monodie (cântare pe o singură voce), se dezvoltă polifonia, care ajunge la apogeu în secolul al XVI-lea prin compozitori franco-flamanzi și italieni: Machaut, Ockeghem, Dufay, Lasso, Marenzio sau Palestrina.

METAFIZICA ȘI TEOLOGIA MUZICII (II)

În perioada preclasică (sec. XVII și primele decenii ale sec. XVIII) se trece la stilul armonic și, implicit, la sistemul tonal major-minor. Compozitori ca Monteverdi, Vivaldi, Corelli combină cântul vocal cu cel instrumental, dezvoltând astfel un nou gen muzical: **opera**.

În epoca clasică – pregătită de Bach și Handel –, compozitori precum Haydn, Mozart, Beethoven vor contura structura sonatei, simfoniei și cvartetului.

Romanticii Schubert, Weber, Schumann, Chopin, Berlioz, Liszt sau Wagner dau frâu liber lirismului și impulsurilor dionisiace. Schönberg instaurează dodecafonismul. Neoclasicismul reprezentat de Ravel, Stravinski, încearcă să mențină legătura între contemporaneitate și tradiția muzicală. Enescu, Bartok, Janacek și Szymanovski inserează în compozițiile lor teme din folclor [Vezi George Bălan, *Sensurile muzicii*, Editura Tineretului, București, 1965, p. 7-10].

4. Muzică și filozofie

Muzica a fost îndeobște definită ca o artă a sentimentelor și emoțiilor, deși dacă trecem dincolo de această combinatorică sonoră, care ne procură momente contemplative și stări extatice, făcând uz de facultățile noastre intelectuale, cognitive, vom sesiza un alt palier mai profund al acestei arte, și anume capacitatea muzicii de a genera stări reflexive, de a produce efectiv idei.

Trebuie să amintim faptul că inclusiv filosofi abili speculativi, geniali, precum Kant sau Hegel, au ratat dimensiunea cognitivă, filosofică a muzicii, de vreme ce considerau că, vorbind doar prin intermediul „senzațiilor pure”, muzica este un atribut exclusiv al sufletului, al sentimentului, nefiind capabilă de conținuturi intelectuale. [Immanuel Kant compară efemeritatea hedonismului muzical cu efectul unei batiste parfumate. Mirosul ei este puternic și molipsitor, însă dispare repede.]

E adevărat, compozitorul nu poate opera direct cu instrumentele logicii, ontologiei sau gnoșologiei însă limbajul muzical permite sugerarea unor teme care aparțin acestor domenii filosofice. De asemenea, muzica poate inspira atașarea de valorile umane eterne: bine, adevăr, frumos [Vezi George Bălan, *Muzica și lumea ideilor*, Editura muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1973, p. 13].

E greu de acceptat faptul că marii compozitori, precum Beethoven, Chopin, Brahms, Ceaikovski sau Mahler, și-ar fi creat simfoniile, sonatele, cvartetele de dragul unor arabescuri sonore care să încante doar auzul, fără să fie

animați și fără să vizeze o dimensiune ideatică nobilă și profundă [Ibidem, p. 20].

Muzica nu este numai emoție estetică, sentimentalism dulceag, divertisment facil, euforie auditivă, hedonism ritmic, așa cum considera un personaj al lui Caragiale, care spunea că „muzica este ceva ce gădilă plăcut urechea”. Muzica mare este invitație la reflecție, e relevanță sonoră a sentimentelor ultime ale ființei, e interogație metafizică, e un mod de gândire care înlocuiește conceptul cu sunetul, e metamorfoză, e epifanie.

Nu întâmplător, muzica lui Bach a fost asociată cu sistemul monadelor al lui Leibniz, cu filosofia Kantiană sau cu etica lui Spinoza [Ibidem, p. 52].

Compozitorul este deopotrivă poet și filosof, el nu manifestă niciun fel de veleități de a rivaliza cu un Kant sau Hegel, și iată că, totuși, de sub pana sa, ies adevărate relevații asupra omului și naturii, vieții și morții, existenței și destinului [Ibidem, p. 56].

Acesta este de altfel și motivul pentru care Schopenhauer a modificat definiția leibniziană a muzicii din: „Muzica est exercitium arithmeticae occultum nescientis se numerare animi” [„Muzica este un exercițiu de aritmetică ocult, în care spiritul nu știe că numără”] în „Musica est exercitium metaphisicae occultum nescientis se philosophare animi” [„Muzica este un exercițiu metafizic ocult, în care spiritul nu știe că filosofează”].

Nu de puține ori, ideile marilor filosofi au influențat muzica clasică. De pildă, Wagner citește lucrarea lui Schopenhauer: „Lumea ca voință și reprezentare” cu un an înainte de a scrie „Tristan și Isolda”. Pesimismul debordant din această operă, ca și ascetismul viziunii din Parsifal datorează mult filosofiei schopenhaueriene. De asemenea, gândirea lui Nietzsche a influențat Simfonia a III-a a lui Mahler și poemul simfonic „Așa grăit-a Zarathustra” a lui Richard Strauss.

Pe lângă operele cu profund conținut reflexiv, cum sunt de pildă cele care aparțin lui Bach, Beethoven, Mozart, Wagner, Mahler, Debussy, Enescu sau Bartok, există și opere mai accesibile, mai terestre, care-și propun să facă mai agreabilă viața oamenilor. Din această categorie fac parte compozitori onorabili (chiar dacă nu s-au ridicat la altitudinea lui Bach sau Beethoven): Grieg, Rahmaninov, Gounod sau Puccini [Vezi George Bălan, *Muzica și lumea ideilor*, Editura muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1973, p. 87].

Lector Dr. Vasile CHIRA

• TELEGRAFUL EVENIMENT •

Praznicul Bobotezei la Sibiu

Praznicul Bobotezei Domnului din acest an a adunat sute de credincioși la Catedrala mitropolitană din Sibiu, unde Sfânta Liturghie a fost oficiată de Înaltpreasfințitul Laurențiu, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului, împreună cu un sobor de preoți și diaconi format din slujitori ai locașului de cult și cadre didactice de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Șaguna”. La slujba religioasă au participat reprezentanți ai autorităților centrale și județene, precum și numeroși oaspeți veniți să se împărtășească din harul și binecuvântarea pogorâte peste credincioși la acest mare praznic numit și Epifanie, sau Arătarea Domnului. Răspunsurile liturgice au fost date de Corala „Timotei Popovici” a Catedralei mitropolitane, iar la final, comisarul-șef al Inspectoratului Județean de Poliție, Tiberiu Ivancea a primit din partea ierarhului distincția „Crucea șaguniană pentru laici”, ca apreciere a eforturilor depuse de instituția menționată pentru păstrarea ordinii și siguranței publice în comunitatea sibiană.

Peste 13.000 de litri de agheasmă

Praznicul Bobotezei a continuat în Piața Mare din Sibiu, unde preoții din oraș au venit pe scena amenajată aici pen-

tru a oficia slujba agheasmei mari alături de IPS Mitropolit Laurențiu și Preasfințitul Ilarion Făgărășanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului. Mulțimi de credincioși au venit în Piața Mare pentru a primi apă sfințită și a se ruga lui Dumnezeu pentru curățire de păcate și ocrotire în noul an. Peste 13.000 de litri de apă au fost pregătiți în acest an pentru sfințire, iar la final, preoții au împărțit credincioșilor sticle speciale cu agheasmă mare.

În cuvântul de învățătură, ÎPS Mitropolit Laurențiu a vorbit credincioșilor despre harul pogorât peste întreaga Biserică la acest mare praznic al Epifaniei și a explicat însemnătatea duhovnicească a agheasmei mari.

„Dacă la Nașterea Domnului L-am văzut pe Fiul lui Dumnezeu Întrupat, iată că acum Fiul lui Dumnezeu este în apa Iordanului, Duhul Sfânt se pogoară peste El în chip de porumbel, iar glasul Tatălui confirmă divinitatea Acestuia”, a subliniat ierarhul.

La final, Părintele Mitropolit i-a îndemnat pe credincioși să fie și în acest an la fel de atașați credinței străbune și tradițiilor românești, pentru a păstra pacea între oameni și buna-înțelegere între comunități.

Ștefan MĂRCULEȚ

Ședințe de lucru ale Adunării și Consiliului Eparhial din Arhiepiscopia Sibiului

În Aula „Mitropolit Ioan Mețianu” a Facultății de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Șaguna” din Sibiu au avut loc sâmbătă, 23 ianuarie, ședințele Consiliului și Adunării eparhiale din Arhiepiscopia Sibiului.

Ședințele de lucru ale Consiliului eparhial și Adunării eparhiale din Arhiepiscopia Sibiului au fost precedate de Sfânta Liturghie, oficiată în capela facultății. Slujba religioasă a fost oficiată de Preasfințitul Ilarion Făgărășanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, împreună cu un sobor de preoți și diaconi. După Sfânta Liturghie, ierarhul și soborul slujitor au oficiat un Te Deum în prezența Înaltpreasfințitului Laurențiu, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului, și a membrilor Consiliului eparhial și ai Adunării eparhiale. S-au rostit rugăciuni de mulțumire pentru ajutorul primit în toate activitățile pastoral-misionare, culturale, social-filantropice și duhovnicești, desfășurate anul trecut în Arhiepiscopia Sibiului. Soborul și participanții au înălțat rugăciuni pentru binecuvântarea și sprijinul tuturor clericilor și credincioșilor din eparhie, pentru a trudi și în acest an pentru binele Bisericii lui Hristos.

Prima ședință prezidată de IPS Mitropolit Laurențiu a fost cea a Consiliului eparhial, în cadrul căreia s-au prezentat și aprobat toate hotărârile Permanenței Consiliului eparhial, luate de la ultima ședință a forului de conducere a eparhiei. Au fost prezentate și aprobate schimbările de personal din eparhie, hotărârile din activitatea culturală, socială și duhovnicească.

Educația tineretului

După încheierea ședinței au urmat lucrările Adunării eparhiale, unde au fost prezentate și aprobate dările de seamă ale sectoarelor eparhiale, care desfășoară activitățile Arhiepiscopiei Sibiului în domeniul administrativ-bisericesc, cultural și mass-media, social-filantropic, economic și financiar, precum și în organizarea monahală.

„Am reușit să facem un bilanț al activității pe care Arhiepiscopia noastră a desfășurat-o pe parcursul anului care a trecut. Adunarea eparhială a primit cu multă bucurie și dăruire dările de seamă prezentate de sectoarele bisericesti și le-am mulțumit tuturor pentru implicarea permanentă în aceste lucrări. Este important să vedem bilanțul activităților din anul trecut, dar și dorința tuturor de a se implica și mai mult în lucrările Bisericii, în vremuri tulburi și neprielnice. Dorim să ne implicăm și mai mult în educația tineretului, mai ales în acest an dedicat tineretului ortodox. Vrem să extindem activitatea social-filantropică, așa încât Biserica să-și facă simțită prezența și să fie apărută de credincioșii care se bucură de toate darurile venite de la Dumnezeu.

Mulțumim lui Dumnezeu pentru toate, pentru darurile revărsate asupra preoților și credincioșilor noștri. Le mulțumim tuturor credincioșilor care au stat alături de noi în împlinirea lucrărilor noastre. Fără implicarea lor noi n-am fi reușit să facem nimic. Am adus mulțumire și

pentru ajutorul primit de la Stat, prin contribuția la salariile noastre, dar și pentru sprijinul oferit la refacerea locașurilor noastre de cult și la zidirea de noi biserici”, ne-a spus ÎPS Mitropolit Laurențiu.

Proiectele noi pentru anul 2016 au fost prezentate și aprobate, iar membrii Adunării eparhiale au avut posibilitatea să discute pe marginea acestora și să contribuie la perfecționarea lor.

Ștefan MĂRCULEȚ

REDACTOR-ȘEF:

Î.P.S. Dr. LAURENȚIU STREZA

COLEGIUL DE REDACȚIE

Senior-editori: Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu; Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan. **Secretar de redacție:** Dr. Emanuel Tăvală. **Membri:** Pr. Conf. Dr. Constantin Necula, Diac. Dr. Ștefan L. Toma, Pr. Dr. Cristian Muntean, Pr. Dr. Vasile Gafton. **Responsabil ediție on-line:** Dr. Dragoș Boicu.

ISSN 1223-8392

ARTICOLELE ȘI CORESPONDENȚA se primesc pe adresa: Redacția „Telegraful Român”, 550179 – Sibiu, str. Mitropoliei, nr. 35; e-mail: telegrafulroman@yahoo.com. Articolele nepublicate nu se înapoiază.

ABONAMENTUL pentru anul 2016 este de 48 lei; cod IBAN RO34 RNCB 0227 0360 5879 0001. BCR Sibiu, str. Emil Cioran, nr. 1. Cod fiscal 44 79 403.

Tiparul executat la *Tipografia Șaguniana* – Sibiu